

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล

เรื่อง การใช้และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชน

จัดทำโดย นายเชาวนะ ไตรมาศ
รหัส ๕๙๐๔๐๗

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๔
วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

การใช้และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชน

เชาวนะ ไตรมาศ

ในบทความนี้ได้แบ่งเนื้อหาสำคัญออกเป็น 10 ส่วน ได้แก่ (1) สิทธิเสรีภาพตามแนวคิดสัญญาประชาคมก่อนมีรัฐ (2) สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญหลังมีรัฐ (3) ฐานสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชน (4) พันธะของรัฐที่มีต่อสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชน (5) แนวทางการใช้สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชน (6) เป้าหมายการใช้สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชน (7) กระบวนการการใช้สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชน (8) การสร้างผลลัพธ์บั้นปลายในการใช้สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชน (9) ข้อควรพิจารณาเกี่ยวกับปัจจัยเงื่อนไขบางประการที่เกี่ยวข้องกับการใช้และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชน (10) การใช้และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชนโดยศาลรัฐธรรมนูญ

ทั้งนี้จะได้กล่าวถึงรายละเอียดของเนื้อหาดังกล่าวโดยลำดับดังต่อไปนี้

1. สิทธิเสรีภาพตามแนวคิดสัญญาประชาคมก่อนก่อตั้งรัฐ¹

สิทธิและเสรีภาพ (Rights and Liberties) กับสิทธิมนุษยชน (Human Rights) และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) มีความสัมพันธ์ทางความหมายและคุณลักษณะที่สำคัญร่วมกันอยู่ในหลายประการ โดยเฉพาะการเป็นหลักปรัชญาตามกฎหมายธรรมชาติ (Natural Laws หรือ Laws of Nature) การเป็นอารยธรรมร่วมกันของมนุษยชาติทั้งหมด การเป็นสิ่งที่พึงได้รับการเคารพร่วมกันหรือแม้แต่การเป็นทรัพย์สินในทางนามธรรมหรือในทางคุณค่าที่ติดอยู่กับตัวของมนุษย์ทั้งหลายโดยที่มีอาจละเมิดหรือแบ่งแยกถ่ายโอนได้ก็ตามซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญปัจจุบัน คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นสำคัญ

กล่าวได้ว่าสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ เป็นสิทธิเสรีภาพที่มีเงื่อนไขเฉพาะพิเศษ ที่มีความแตกต่างไปจากสิ่งที่เรียกว่าสิทธิมนุษยชนทั่วไป เพราะเป็นสิทธิเสรีภาพที่เกี่ยวข้องกับรัฐและการปกครองด้วย หากไม่นับรวมถึงสิทธิเสรีภาพที่มนุษย์เคยมีและใช้อยู่ในสภาวะธรรมชาติ (State of nature) ก่อนการมีรัฐแล้วก็สามารถกล่าวได้ว่าสิทธิเสรีภาพของประชาชนนั้นเป็นสาระสำคัญในฐานะที่เป็นภาคส่วนหนึ่งของรัฐที่สัมพันธ์กันกับอำนาจรัฐของผู้ปกครองโดยตรง กล่าวคือ สิทธิเสรีภาพของประชาชนนั้น ถือเป็นภาระอันยิ่งใหญ่ที่รัฐพึงจะต้องมีพันธะผูกพันในการคุ้มครองรักษาไว้ให้ประชาชน โดยที่รัฐอาศัยอำนาจการปกครองของรัฐ* เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติเพื่อบรรลุผลตามภาระดังกล่าวซึ่ง

¹ โปรดดูเพิ่มเติมในเชาวนะ ไตรมาศ, “องค์กรตามรัฐธรรมนูญใหม่ : คนไทยใช้ประโยชน์ได้อย่างไร” วารสารศาลรัฐธรรมนูญ (ปีที่ 4 เล่มที่ 10 มกราคม-เมษายน 2545) หน้า 91-113

* ตามแนวคิดสัญญาประชาคมนั้นหากเทียบกับพัฒนาการทางการเมืองการปกครองของรัฐต่าง ๆ ที่เรียกว่ารัฐชาติ (Nation State) ในปัจจุบันอาจแยกส่วนที่เรียกว่า อำนาจการปกครองของรัฐกับความสามารถ

เป็นไปตามหลักการพื้นฐานของแนวคิดเกี่ยวกับรัฐสัญญาประชาคม (Social Contract State) ที่ถือว่า รัฐ อำนาจรัฐและรัฐบาล เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและเกิดขึ้นจากการทำความตกลงใจร่วมกันตามความต้องการของมนุษย์เองที่ปรารถนาจะได้รับประโยชน์สูงสุดจากการใช้สิทธิเสรีภาพ ซึ่งในการทำความตกลงร่วมกันที่เรียกว่าการทำสัญญาประชาคมนั้น ถือหลักว่าต้องมาจากการแสดงออกถึงเจตนาารมณ์ทั่วไป (General will) โดยที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแสดงเจตจำนงของทุกคน (will of all) หรือโดยคนส่วนใหญ่ที่ประกอบด้วยเหตุผล (reason) คุณธรรม (moral) และการสนองประโยชน์ (benefit) ของคนส่วนใหญ่ (Majority will) อย่างยุติธรรม (justice) เป็นสำคัญเมื่อมีช่องทางที่คนเห็นว่าตนจะสามารถเพิ่มประโยชน์จากสิทธิเสรีภาพได้ด้วยวิธีการดังกล่าว สิทธิที่มีอยู่ตามธรรมชาตินั้นจึงกลายเป็นปัจจัยกระตุ้นให้เกิดแรงผลักดันที่เกิดจากสิ่งที่เรียกว่าความใฝ่ดีและความเห็นอกเห็นใจเอื้ออาทรต่อส่วนรวม และเพื่อนมนุษย์ด้วยกันที่ต้องการให้ตนและผู้อื่นได้พัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ไปสู่การบรรลุถึงเป้าหมายอันสูงสุดได้ คือความมีชีวิตที่สุขสมบูรณ์ (Felicity หรือ Happiness) ภายใต้ความผูกพันกับบรรทัดฐานของคุณค่านิยมที่เรียกว่าความดีสูงสุดของชีวิต (Goodness) ซึ่งเป็นที่มาของกรอบกำหนดพื้นฐานในการสร้างรัฐ รัฐบาลและอำนาจการปกครองของรัฐ ในเงื่อนไขสำคัญ 8 ประการ คือ

(1) การอิงฐานที่มาจากความต้องการของประชาชน โดยที่ประชาชนเป็นผู้กำหนดและใช้ประโยชน์จากรัฐรวมทั้งสิทธิในการเป็นฝ่ายยกเลิกพันธะสัญญาและเปลี่ยนแปลงรัฐบาลได้เสมอ

(2) การมีจุดมุ่งหมายเพื่อการคุ้มครองรักษาสิทธิประโยชน์และการสร้างความสุขที่สมบูรณ์ให้แก่ประชาชนเป็นที่ตั้งโดยครอบคลุมทั้งสิทธิประโยชน์ส่วนตัวและส่วนรวม

(3) การที่อำนาจการปกครองต้องมาจากความยินยอมของประชาชนเป็นครั้งคราวแต่ต่อเนื่อง และประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจนั้นที่แท้จริงถาวรตลอดไป

(4) การที่อำนาจรัฐต้องผูกพันความรับผิดชอบต่อประชาชน และการที่ความชอบธรรมในการปกครองนั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่ประชาชนมีอำนาจสูงสุดในการควบคุมเหนือรัฐบาลได้หรือการที่ประชาชนสามารถเลือกได้ทั้งการยินยอมและปฏิเสธการปกครองของรัฐบาล

ทางการปกครองของรัฐออกจากกันได้ โดยส่วนของอำนาจการปกครองของรัฐนั้น เป็นสิ่งที่ต้องมีความจำกัด (limited government) ซึ่งเป็นไปตามกรอบกำหนดของความเป็นนิติรัฐ (Legal State) ที่เน้นการปกครองโดยกฎหมาย (rule of law) ไม่ใช่การปกครองโดยคน (rule of men) และการเป็นรัฐบาลแห่งปวงชน (popular government) ที่มีที่มาจากประชาชนและพึงรับผิดชอบและตอบสนอง (responsibility & responsiveness) ต่อประชาชนโดยการสงวนรักษาไว้ซึ่งสิทธิเสรีภาพอันมีอยู่แต่เดิม และความเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยของประชาชนเป็นสำคัญ ส่วนความสามารถทางการปกครองของรัฐนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ต้องมีความจำกัด (competency government) ซึ่งเป็นไปตามกรอบกำหนดของความชอบธรรม (legitimacy) ความชอบด้วยรัฐธรรมนูญและกฎหมาย (constitutionality & legality) ความมีเสถียรภาพ (stability) ความมีประสิทธิภาพ (efficiency) และความมีประสิทธิภาพ (effectiveness) ที่พึงแสวงหาเพิ่มขึ้นมาได้เป็นสำคัญ

(5) การที่รัฐพึงสร้างกิจกรรมทางการปกครองไม่ว่ากฎหมาย นโยบาย มาตรการ องค์กรและอำนาจรัฐเพื่อสนองประโยชน์ประชาชนให้ประชาชนสามารถบรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดของชีวิตในที่สุด

(6) การจัดระเบียบองค์กรการปกครองให้เอื้อต่อการผลิตและจัดสรรบริการสาธารณะให้เกิดความสมบูรณ์พูนสุขแก่ประชาชน

(7) การจัดทำบริการพื้นฐานของรัฐให้เอื้อประโยชน์ประชาชนครอบคลุมทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ความยุติธรรม คุณธรรม เคารพต่อสิทธิและอำนาจของประชาชน

(8) การสร้างมาตรฐานของค่านิยมทางการปกครองให้เกื้อกูลต่อการอำนวยความสะดวก ความเสมอภาค สิทธิเสรีภาพ ความปลอดภัยสงบสุข และการคุ้มครองสวัสดิภาพในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน

จากหลักการพื้นฐานของแนวคิดเกี่ยวกับรัฐสัญญาประชาคม²ดังกล่าวข้างต้นสามารถกล่าวได้ว่า สิทธิเสรีภาพของประชาชนซึ่งเชื่อว่ามีอยู่แล้วแต่เดิมตามสภาวะธรรมชาติของมนุษย์เพียงแต่อยู่ในสภาวะธรรมชาติที่มนุษย์ยังไม่ได้ก่อตั้งรัฐนั้น ยังมีข้อจำกัดบางประการที่ทำให้มนุษย์นั้นไม่สามารถได้รับประโยชน์สูงสุดจากสิทธิที่มีอยู่นั้นได้ ข้อจำกัดที่สำคัญมีอยู่ 3 ประการ คือ (1) คนไม่สามารถใช้สิทธิตามธรรมชาติในการสร้างกฎหมายสำหรับใช้บังคับแก่ทุกคนให้ยอมรับเป็นการทั่วไปได้ (2) คนไม่สามารถใช้สิทธิตามธรรมชาติในการบังคับใช้กฎหมายแก่คนทั่วไปได้ (3) คนไม่สามารถใช้สิทธิตามธรรมชาติในการตีความและพิพากษาคดีแก่คนทั่วไปได้ ซึ่งจากข้อจำกัดดังกล่าวเป็นที่มาของความจำเป็นในการสร้างอำนาจการปกครองของรัฐใน 3 หน้าที่คือ (1) การสร้างอำนาจการปกครองด้านนิติบัญญัติ (legislative function) ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่สร้างกฎหมายเป็นการทั่วไป (2) การสร้างอำนาจการปกครองด้านบริหาร (executive function) ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่บังคับใช้กฎหมายและ (3) การสร้างอำนาจการปกครองด้านตุลาการ (judicial function) ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ตีความและพิพากษาคดีตามกฎหมาย แต่เมื่อมีความจำเป็นต้องมีรัฐก็ไม่ควรให้รัฐนั้นกลายเป็นตัวอุปสรรคในการลิดรอนสิทธิเหล่านั้นของประชาชน หากแต่รัฐควรเป็นเครื่องมือในการประกันการคุ้มครองและการใช้สิทธิของประชาชนมากกว่า หรือกล่าวอีกนัยก็คือ ประชาชนยอมแลกเปลี่ยนระหว่างการเสียสถานะภาพของผู้ดำรงสิทธิเดิมที่เคยมีและใช้สิทธิที่สมบูรณ์ตามธรรมชาติด้วยตนเองกับการยอมรับสถานะภาพของผู้ดำรงสิทธิใหม่ โดยการยกย่องให้รัฐเป็นผู้ถืออำนาจส่วนกลางซึ่งเกิดจากสิทธิที่มีอยู่แต่เดิมของประชาชนทุกคน แต่แทนที่ต่างคนต่างใช้ก็ยกไปให้รัฐ ซึ่งเป็นผู้ถืออำนาจกลางที่เชื่อว่าจะสามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ทุกคนทั้งในฐานะที่เป็นปัจเจกชนและสาธารณชนร่วมกันได้ เป็นผู้ใช้นั้นเอง

โดยนัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าประชาชนยอมรับหรือเชื่อว่าหากต่างคนยังต่างถือครองและเป็นผู้ใช้สิทธิโดยสมบูรณ์ของตัวเองตามธรรมชาติอยู่ต่อไป ก็คงจะไม่ได้ช่วยให้ทุกคนได้รับประโยชน์สูงสุดจากการใช้สิทธินั้นได้ เพราะทุกคนอาจจะสามารถสนองประโยชน์เฉพาะตัวของตนเองได้ แต่อาจจะเสียอีก

² โปรดดูเพิ่มเติมในชวานะ ไตรมาส, “รัฐสัญญาประชาคมกับการปลุกกระแสสำนึกใหม่ของการเมืองภาคประชาชน” วารสารศาลรัฐธรรมนูญ (ปีที่ 2 เล่มที่ 6 กันยายน-ธันวาคม 2543) หน้า 37-61

ประโยชน์หนึ่งในอีกฐานะหนึ่งที่ตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมซึ่งควรได้รับประโยชน์จากสิทธิในฐานะของส่วนรวมด้วย นั่นก็คือเมื่อเข้ามาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมหรือเป็นรัฐแล้ว ย่อมทำให้คนมีสถานะเพิ่มขึ้นอีกสถานะหนึ่ง นอกเหนือจากสถานะของปัจเจกชนก็คือ สถานะของสาธารณชนหรือคนที่เป็นส่วนรวม

ดังนั้น การที่คนยอมสละสิทธิส่วนตัวแล้วแปลงให้เป็นอำนาจรัฐ และยกเอาไปให้รัฐเป็นผู้ใช้แทนนั้นก็เพราะคาดหวังว่าเขาจะได้รับตอบแทนกลับคืนมาในรูปของสิทธิประโยชน์ในฐานะที่เขาเป็นส่วนรวมของสังคมนั่นเอง ซึ่งผลตอบแทนในจุดนี้ บางทีเราก็คงจะรู้สึกว่าการยอมสละสิทธิเพื่อแปลงเป็นอำนาจไปให้รัฐใช้แทนนั้น แท้ที่จริงแล้วเราไม่ได้สูญเสียอะไรเพราะในที่สุดจะได้รับกลับคืนมาในรูปของการคุ้มครองสิทธิประโยชน์ส่วนรวมจากรัฐนั่นเอง และจุดนี้เอง ที่เราเชื่อกันว่ารัฐและอำนาจรัฐซึ่งแปลงมาจากสิทธิของคนเราที่เคยมีอยู่โดยสมบูรณ์แต่ดั้งเดิมนั้น จะทำให้ชีวิตคนเราบรรลุถึงความสุขที่สมบูรณ์ได้ ซึ่งก็คือการช่วยเติมเต็มให้กับชีวิตเราในอีกฐานะหนึ่ง ซึ่งเป็นสาธารณชนหรือในฐานะของส่วนรวม

เมื่อเป็นเช่นนี้ก็เท่ากับว่าเมื่อเรามีรัฐ และรัฐเอ้ออำนาจที่เราแปลงมาจากสิทธิแต่เดิมของเรามาใช้ในการปกครองแล้ว รัฐจะช่วยให้เราได้รับประโยชน์จากการใช้สิทธิที่เพิ่มความสมบูรณ์มากขึ้นและดีขึ้นด้วย อย่างน้อยก็เชื่อว่าต้องดีกว่าสภาพธรรมชาติที่ไม่มีรัฐและในจุดนี้เองที่เป็นเหตุผลสำคัญให้ประชาชนสามารถ สงวนสิทธิในการเป็นผู้กุมอำนาจสูงสุดของรัฐเหนือรัฐบาลและให้ความยินยอมในการกำหนดและเปลี่ยนแปลงพันธะสัญญาใด ๆ ในระหว่างรัฐกับประชาชนไว้ ไม่ว่าจะพันธะในการที่จะรักษาอำนาจนั้นไว้ในรูปของกฎหมายแทนที่จะให้อำนาจนั้นติดอยู่กับตัวของรัฐบาลเองและอำนาจนั้นก็จัดตั้งและเปลี่ยนแปลงรัฐบาลได้เสมอ หากรัฐบาลไม่สามารถทำหน้าที่พื้นฐานในการคุ้มครองสิทธิประโยชน์สูงสุดตามความคาดหวังนั้นได้

โดยเงื่อนไขดังกล่าว ถ้าวาทิตั้งปวงยังอยู่ในความครอบครองหรือความเป็นเจ้าของของประชาชนอยู่รัฐเป็นเพียงผู้มีหน้าที่ตามเงื่อนไข และผูกพันความรับผิดชอบตามที่ประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของสิทธิกำหนดพันธะไว้ให้ โดยที่ประชาชนสามารถให้ความยินยอม และเปลี่ยนแปลงรัฐบาลได้เสมอหากประชาชนเห็นว่าไม่สามารถทำหน้าที่พื้นฐานตามความต้องการของเจ้าของสิทธิได้ โดยเฉพาะการขาดความสามารถในการคุ้มครองรักษาสิทธิพื้นฐานในเรื่องเกี่ยวกับ สวัสดิภาพในชีวิตและกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของประชาชน

เงื่อนไขระหว่างสิทธิกับอำนาจการปกครองรัฐ ดังกล่าวจึงมีความผูกพันกันอย่างใกล้ชิดระหว่างสิทธิเสรีภาพของประชาชนกับอำนาจรัฐของรัฐบาล โดยเฉพาะการที่ประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของสิทธินั้น ได้แสดงจุดยืนของความสัมพันธ์ในรูปแบบที่ถือเอาสิทธิประชาชนนั้น อยู่เหนืออำนาจรัฐเสมอซึ่งสะท้อนถึงนัยของการเป็นรัฐของประชาชนมากกว่าการเป็นรัฐของผู้ปกครอง หรือการเป็นรัฐที่เป็นเครื่องมือในการรักษาสิทธิของประชาชนมากกว่าการเป็นรัฐที่เป็นเครื่องมือในการรักษาอำนาจของผู้ปกครองเอง อันเป็นการปลดแอกอำนาจรัฐให้แยกออกจากตัวผู้ปกครอง และไม่ให้ผู้ปกครองใช้อำนาจรัฐให้เป็นโทษต่อประชาชนผู้เป็นเจ้าของสิทธิสูงสุดในทางการเมือง การปกครองได้ ดังคำกล่าวที่ว่า อำนาจการปกครอง

ย่อมเป็นของประชาคมการเมือง (political community) ไม่ใช่เป็นของผู้ปกครองหรือรัฐบาล (government)

แม้ว่ามนุษย์มีข้อจำกัด ไม่สามารถใช้และได้รับประโยชน์สูงสุดจากสิทธิที่มีอยู่ตามธรรมชาติให้ตนได้ บรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดของความสุขที่สมบูรณ์ในชีวิตตามคุณค่าที่พึงปรารถนาในบั้นปลาย โดยที่ต่างคนต่างมีและใช้กันตามลำพังได้ก็ตามแต่ธรรมชาติของมนุษย์ที่เรียกว่าเป็นสัตว์สังคมและสัตว์การเมือง (Social animal & Political animal) นั้น ทำให้มนุษย์มีความตระหนักในคุณค่าของสิทธิและผลประโยชน์ทั้งในส่วนที่เป็นของส่วนตัว หรือปัจเจกบุคคล (Individual Interests) และในส่วนที่เป็นของส่วนรวมหรือสาธารณประโยชน์ (Common Interests) ร่วมกันด้วย

โดยผลของการที่มนุษย์มีความตระหนักในคุณค่าของสิทธิและประโยชน์ทั้งของส่วนตัวและของส่วนรวมร่วมกันดังกล่าว ทำให้มนุษย์แสดงเจตจำนงร่วมกันในการสร้างเงื่อนไขเกี่ยวกับการใช้สิทธินั้นเสียใหม่ โดยการสร้างรัฐอย่างมีเงื่อนไขให้เป็นเครื่องมือในการคุ้มครองทั้งสิทธิส่วนตัวและสิทธิส่วนรมนั้น

เงื่อนไขสำคัญของรัฐที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมือในการคุ้มครองทั้งสิทธิประโยชน์ส่วนตัวและสิทธิประโยชน์ส่วนรมนั้น ถูกกำหนดโดยคุณค่านิยมพื้นฐานที่ผูกพันอยู่กับสิ่งที่เรียกว่า**คุณธรรม*** กับ**ความยุติธรรม**** เป็นหลักสำคัญ

คุณธรรม เป็นคุณค่านิยมพื้นฐานที่ใช้เป็นเครื่องมือกำหนดเป้าหมายการใช้อำนาจของรัฐ สำหรับผูกพันรัฐให้ต้องเคารพและสงวนรักษาไว้ซึ่งสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลหรือของส่วนตัว เพื่อให้ประชาชนมีอิสระในการไขว่คว้าแสวงหาประโยชน์สูงสุดตามสิทธิอันพึงมีให้แก่ชีวิตของตนได้อย่างเสรีตามศักยภาพ ความสามารถ และเป้าหมายที่ตนพึงปรารถนาและสามารถบรรลุถึงได้ไม่ว่าจะเป็นสิทธิประโยชน์ทางการเมือง ซึ่งเป็นการไขว่คว้าแสวงหาเกี่ยวกับอำนาจและอิทธิพลทางการเมือง หรือจะเป็นสิทธิประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นการไขว่คว้าแสวงหาเกี่ยวกับความมั่นคง ทรัพย์สิน และผลกำไร ดอกเบี้ย ค่าเช่า หรือค่าจ้าง หรือจะเป็นสิทธิประโยชน์ทางสังคม ซึ่งเป็นการไขว่คว้าแสวงหาเกี่ยวกับสถานะ ตำแหน่งแห่งที่ ลำดับทางชนชั้น ภารดรภาพ สันติภาพ และความสงบสุข ฯลฯ เป็นต้น

ความยุติธรรม เป็นคุณค่านิยมพื้นฐานที่ใช้เป็นเครื่องมือกำหนดวิธีการในการใช้อำนาจของรัฐ สำหรับผูกพันรัฐให้ต้องดำรงรักษาไว้ซึ่งสิทธิประโยชน์ของส่วนรวมหรือของสาธารณะ เพื่อการจัดสรรปันส่วนตัวหรือปัจเจกบุคคล ซึ่งเป็นเรื่องของการมีใช้และได้รับผลประโยชน์ร่วมกันของคนทั้งสังคม ทั้งนี้

* คุณธรรม เป็นมาตรฐานทางคุณค่าที่ผูกพันกับเป้าหมายการใช้อำนาจของผู้ปกครองในเงื่อนไข ที่มุ่งเน้นการรักษาสิทธิและผลประโยชน์ของฝ่ายประชาชนเป็นที่ตั้งเหนือกว่าฝ่ายผู้ปกครอง ซึ่งสอดคล้องกับการคุ้มครองรักษาสิทธิประโยชน์ของประชาชนในรูปแบบที่เป็นประโยชน์พื้นฐานทั่วไปของปัจเจกชน

** ความยุติธรรม เป็นมาตรฐานที่ผูกพันกับวิธีการในการใช้อำนาจของผู้ปกครองในเงื่อนไข ที่มุ่งเน้นการจัดสรรปันส่วนสิทธิและผลประโยชน์สาธารณะให้แก่กลุ่มชน ชนชั้น และกลุ่มอำนาจทางการเมืองที่มีอยู่อย่างแตกต่างหลากหลายในสังคมให้มีความครอบคลุมทั่วถึง ซึ่งมีทั้งเกณฑ์การจัดสรรแบบดุลยภาพหรือเน้นการกระจายอย่างเท่าเทียม และเกณฑ์การจัดสรรแบบสัมพันธภาพตามสัดส่วนหรือเน้นการแบ่งปันที่ไม่เท่าเทียม โดยขึ้นอยู่กับคุณูปการของแต่ละกลุ่มชนในสังคม

อาจจัดสรรในรูปของประโยชน์สาธารณะแบบเอกภาพ* หรือประโยชน์สาธารณะแบบพหุภาพ** ก็ได้ หรืออาจใช้เกณฑ์แบบสัดส่วนหรือเกณฑ์แบบคุณภาพก็ได้ หรืออาจมีที่มาจากประชาชนเองหรือมีที่มาจากรัฐก็ได้ หรืออาจจะเป็นผลประโยชน์ในรูปของการบังคับโดยรัฐหรือในรูปของความสมัครใจของประชาชนเองก็ได้เช่นเดียวกัน ดังนั้นเงื่อนไขของความยุติธรรมในเรื่องของการจัดสรรผลประโยชน์สาธารณะ จึงสามารถเกิดขึ้นได้ในหลายรูปแบบ ตามแต่เกณฑ์ที่รัฐหรือผู้ปกครองจะสามารถอำนวยความสะดวกในการจัดสรรผลประโยชน์สาธารณะเหล่านั้น ให้เป็นที่ยอมรับร่วมกันได้แก่ทุกฝ่ายหรือทั้งสังคมและถือว่ารัฐเป็นผู้ที่ทำได้ดีและมีประสิทธิภาพสูงสุดเหนือกว่าตัวบุคคลผู้หนึ่งผู้ใด

2. สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญหลังก่อตั้งรัฐ

เมื่อรัฐ อำนาจอธิปไตยและรัฐบาล เป็นตัวกลางสอดแทรกเข้ามาเป็นผู้จัดการหรือจัดสรรในเรื่องของสิทธิประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นของส่วนตัวหรือของส่วนรวมก็ตาม ย่อมส่งผลให้สภาวะตามธรรมชาติ สิทธิตามธรรมชาติ และกฎหมายตามธรรมชาติ ที่มนุษย์เคยมีและใช้อยู่ในเงื่อนไขดั้งเดิมนั้นเปลี่ยนแปลงไปด้วย กล่าวคือ สิทธิที่มนุษย์เคยมีอยู่อย่างสมบูรณ์ก็ย่อมจำกัดลง สิทธิตามสภาพธรรมชาติก็ย่อมกลายเป็นสิทธิที่ผูกพันอำนาจอธิปไตยอยู่ด้วย กฎของธรรมชาติก็จะกลายเป็นกฎหมายแห่งรัฐในที่สุด ประชาชนซึ่งเคยมีเสรีภาพอย่างเสรีชนที่สมบูรณ์ก็จะต้องกลายเป็นองค์ประกอบส่วนควบของรัฐไปด้วย ทั้งนี้เพื่อแลกกับการแก้ไขจุดด้อยของมนุษย์ที่ใช้สิทธิตามลำพังแบบต่างคนต่างใช้ให้สามารถสนองประโยชน์ตามความต้องการสูงสุดของตนไม่ได้ ซึ่งเป็น ผลสืบเนื่องมาจากปัญหาพื้นฐานของมนุษย์ใน สาม ประการด้วยกัน คือ

(1) ปัญหาเนื่องจากมนุษย์แต่ละคนมุ่งสร้างกฎขึ้นมาใช้เพื่อคุ้มครองแต่เฉพาะสิทธิประโยชน์ส่วนตัวของแต่ละคนได้เท่านั้น ไม่สามารถคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของส่วนรวมได้ หรือสร้างความยอมรับร่วมกันได้

(2) ปัญหาเนื่องจากมนุษย์ไม่สามารถบังคับใช้กฎที่ตนสร้างขึ้นมานั้นกับผู้อื่นได้ หรือไม่มีการยอมรับอำนาจการบังคับของผู้อื่น หรือเคารพกฎที่ผู้อื่นกำหนดให้ได้

(3) ปัญหาเนื่องจากขาดคนกลางที่มีอำนาจในการชี้ขาดการบังคับให้เป็นไปตามกฎที่แต่ละคนสร้างขึ้นมาได้ หรือยุติข้อพิพาทนั้นได้ เพราะแต่ละคนต่างก็ตีความกฎให้เข้าข้างตนเองเสมอ การชั่งน้ำหนักของโทษที่ไม่มีความแน่นอน หรือแม้ว่าสามารถยุติข้อพิพาทได้ ก็ยังขาดผู้มีอำนาจในการบังคับควบคุมให้เป็นไปตามผลของการตัดสินนั้นได้

ประโยชน์พื้นฐานที่มนุษย์ได้รับในขั้นต้นจากการสร้างรัฐให้เป็นคนกลางในการจัดการปัญหาอันเนื่องมาจากจุดอ่อนของการใช้สิทธิตามธรรมชาติ ก็คือการได้มาซึ่งคนกลางในการทำหน้าที่สร้างกฎ

* ผลประโยชน์สาธารณะแบบเอกภาพ กำหนดขึ้นจากเกณฑ์ของการที่ทุกคนมีผลประโยชน์ร่วมกัน โดยที่ไม่มีใครเสียผลประโยชน์หรือถูกขัดผลประโยชน์ ซึ่งเป็นการกำหนดผลประโยชน์ในเชิงคุณภาพเป็นที่ตั้ง

** ผลประโยชน์สาธารณะแบบพหุภาพ กำหนดขึ้นจากเกณฑ์ของการที่ทุกคนมีผลประโยชน์ที่แตกต่างและขัดแย้งกันได้ แต่หากเอามารวมเข้าด้วยกันก็ถือเป็นผลประโยชน์ส่วนรวมได้ ซึ่งเป็นการกำหนดผลประโยชน์ในเชิงปริมาณเป็นที่ตั้ง

ทั่วไปหรือกฎหมายให้สามารถใช้อ้างอิงเป็นการทั่วไปได้ การได้มาซึ่งคนกลางในการควบคุมบังคับใช้กฎหมายนั้นให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์และมีการเคารพหรือยอมรับร่วมกัน รวมทั้งการได้มาซึ่งคนกลางในการตีความกฎหมาย และตัดสินข้อพิพาทตามกฎหมายให้เป็นที่ยุติและสามารถบังคับคดีให้เป็นไปตามผลของการตัดสินนั้นได้ในที่สุด

ด้วยอานิสงส์ดังกล่าว จึงก่อให้เกิดรูปแบบของการปกครองและรัฐบาลขึ้นเพื่อใช้อำนาจทั้ง 3 ด้านดังกล่าว คือ อำนาจนิติบัญญัติทำหน้าที่ออกกฎหมาย อำนาจบริหารทำหน้าที่บังคับใช้กฎหมายและอำนาจตุลาการทำหน้าที่ตีความกฎหมายและพิพากษาคดีตามกฎหมายนั่นเอง ซึ่งถือเป็นองค์กรอำนาจหลักของทุกรัฐที่มีการปกครองและมีรัฐบาล ไม่ว่ารัฐต่าง ๆ เหล่านั้นจะใช้ชื่อเรียกองค์กรอำนาจเหล่านั้นเหมือนหรือต่างกัน จะมีการแยกหรือรวมอำนาจนั้นไว้ที่บุคคลหรือองค์กรเดียวกันก็ตาม แต่ในสาระที่สำคัญก็คือมีการใช้อำนาจทั้ง 3 นั้นโดยผู้ปกครองหรือรัฐบาลของรัฐด้วยกันทั้งสิ้น

สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชน จึงเป็นสิทธิเสรีภาพในความหมายเดียวกันกับสิทธิเสรีภาพภายใต้เงื่อนไขที่มีรัฐหรือผูกพันกับรัฐ* กล่าวคือ มนุษย์ต้องเปลี่ยนสถานภาพจากเสรีชนที่สมบูรณ์แบบตามสภาพธรรมชาติมาเป็นประชาชนที่เป็นองค์ประกอบส่วนควบของรัฐ สิทธิอันสมบูรณ์ก็ต้องแปรสภาพไปเป็นสิทธิอันจำกัดและต้องผูกพันกับอำนาจแห่งรัฐ ขณะเดียวกันกฎของธรรมชาติก็จะกลายสภาพเป็นกฎหมายแห่งรัฐเช่นเดียวกัน กล่าวโดยรวมก็คือ รัฐ อำนาจอรัฐ และรัฐบาลได้เข้ามาแทนที่สภาพดั้งเดิมของธรรมชาติ โดยที่มีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางใหม่เพียงแห่งเดียวที่จะกำหนดให้สิทธินั้นต้องถูกผูกโยงความสัมพันธ์เข้าไว้กับรัฐอย่างแยกกันไม่ออก กล่าวอีกนัยก็คือสิทธิเสรีภาพของประชาชนย่อมเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และพลวัตไปตามเงื่อนไขของอำนาจอรัฐด้วยเสมอ สิทธิเสรีภาพของประชาชนกับอำนาจอรัฐของผู้ปกครองจึงเป็นเสมือนเหรียญสองด้าน (Dichotomy) ที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้อีกต่อไป จึงเห็นได้ว่าในประวัติศาสตร์ของการสร้างรัฐประชาชาติสมัยใหม่จากรัฐศักดินา (Feudalism) ในยุคกลางของยุโรป ไปเป็นรัฐประชาธิปไตยล้วนเป็นการต่อสู้และการจัดระเบียบความสัมพันธ์กันระหว่างสิทธิเสรีภาพของประชาชนกับอำนาจอรัฐของผู้ปกครองเป็นสำคัญ

ด้วยเหตุผลดังกล่าว การทำความเข้าใจสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชนจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจควบคู่ไปกับเงื่อนไขในการแปรเปลี่ยนสภาพของสิทธิเสรีภาพมนุษย์ที่เคยมีอยู่ในสภาพธรรมชาติดังสิทธิเสรีภาพของประชาชนเมื่อถูกล้อมกรอบเข้าไปอยู่ภายใต้รัฐแล้วเพราะสาระสำคัญของสิทธิภายใต้รัฐนั้น ได้แปรเปลี่ยนไปจากสาระสำคัญของสิทธิแบบดั้งเดิมที่เคยมีอยู่ในสภาพธรรมชาตินั่นเอง การพูดถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ จึงเป็นเรื่องเดียวกันกับการพูดถึงสิทธิเสรีภาพภายใต้รัฐ ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องพูดถึงสิทธิเสรีภาพในความหมายที่ต้องผูกโยงเข้าอยู่ในสมการร่วมกันระหว่างสิ่งที่เรียกว่าสิทธิเสรีภาพของประชาชนกับสิ่งที่เรียกว่าอำนาจอรัฐที่ผู้ปกครองใช้

* รัฐ ตามแบบแผนของระบบรัฐประชาชาติ และตามกรอบการยอมรับของกฎหมายระหว่างประเทศ มีองค์ประกอบสำคัญ 4 องค์ประกอบ คือ (1) ดินแดน (2) อธิปไตย (3) รัฐบาล และ (4) พลเมือง หรือ ประชากร

เสมอ ดังจะได้กล่าวถึงเฉพาะสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชนในกรณีเฉพาะเจาะจงดังต่อไปนี้

สิทธิตามรัฐธรรมนูญ* คือสิทธิของประชาชนที่รัฐธรรมนูญมีบทบัญญัติรับรองไว้ สิทธิดังกล่าวจึงมีขอบเขตครอบคลุมถึงสิ่งทั้งหลายทั้งปวงอันพึงมี พึงกระทำ และพึงได้ โดยที่สิ่งนั้นไม่ถูกขัดขวางโต้แย้งโดยกฎหมาย องค์การรัฐ เจ้าหน้าที่รัฐ รวมถึงไม่ถูกขัดขวางโต้แย้งโดยคนอื่นด้วย ส่วนเสรีภาพก็คือการมีอิสระในการใช้สิทธินั้นได้ตามเจตจำนงหรือความตกลงใจของตนได้เองโดยที่ไม่ถูกบังคับก่กษณะหรือแทรกแซงกดดันโดยอิทธิพล อำนาจและกฎหมายจากภายนอกอื่นใด ไม่ว่าจะจากบุคคลหรือองค์การและไม่ว่าในทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม

สิทธิตามรัฐธรรมนูญจึงมีความหมายสำคัญต่อประชาชนตามนัยที่สัมพันธ์กับรูปแบบของรัฐธรรมนูญเองด้วย สำหรับรัฐธรรมนูญที่มีรูปแบบลายลักษณ์อักษร (Written Constitution) ถือว่าสิทธิใด ๆ ของประชาชนจะมีได้ก็ต่อเมื่อรัฐธรรมนูญได้รับรองไว้ กล่าวอีกนัยก็คือ สิทธิเกิดตามมาภายหลังรัฐธรรมนูญนั่นเอง ขณะที่รัฐธรรมนูญที่มีรูปแบบจารีตประเพณีหรือไม่เป็นลายลักษณ์อักษร (Unwritten Constitution) ถือว่าสิทธิใด ๆ ของประชาชนนั้นมีอยู่ก่อนรัฐธรรมนูญแล้ว หรืออาจปรากฏอยู่ในเอกสารอื่นที่ไม่ใช่รัฐธรรมนูญก็ได้ ไม่จำเป็นต้องระบุไว้ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญกำหนดไว้แต่เพียงการควบคุมและจำกัดอำนาจของรัฐไม่ให้ไปละเมิดหรือกระทบต่อสิทธิของประชาชนเป็นสำคัญ กล่าวอีกนัยคือ สิทธินั้นดำรงอยู่ก่อนรัฐธรรมนูญ นั่นเอง

ประเทศที่มีความเคร่งครัดศรัทธาในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ให้ความสำคัญกับสิทธิของประชาชนมากกว่าการคำนึงถึงอำนาจของรัฐ ถึงขนาดที่กล่าวว่า หากรัฐธรรมนูญของประเทศใดไม่มีการคุ้มครองสิทธิของประชาชนไว้แล้ว ถือว่าประเทศนั้นไม่มีรัฐธรรมนูญเลยทีเดียว

ด้วยเหตุดังกล่าวสิทธิตามรัฐธรรมนูญ จึงต่างจากสิทธิตามธรรมชาติเพราะสิทธิตามรัฐธรรมนูญเป็นสิทธิภายใต้รัฐ แต่สิทธิตามธรรมชาติเป็นสิทธิเหนือรัฐ จึงมีการคาดหมายกันว่าสิทธิในอุดมคติควรเป็นสิทธิตามธรรมชาติ หรือมีความใกล้เคียงกับสิทธิตามธรรมชาติให้มากที่สุด จึงมีความพยายามที่จะขจัดอุปสรรคจากรัฐให้กระทบต่อสิทธิให้น้อยที่สุด ทั้งนี้เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมและสัตว์การเมือง จำเป็นต้องอยู่ร่วมกันในองค์การรัฐ การอยู่แบบรัฐจึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้สำหรับทุกคน ไม่มีใครสามารถกำหนดทางเลือกอย่างเป็นเอกเทศของตนเองได้ว่าต้องการอยู่นอกรัฐเพื่อสงวนสิทธิอันสมบูรณ์ตามธรรมชาตินั้นไว้สำหรับใช้ส่วนตัวไม่ยอมให้รัฐเข้ามาใช้อำนาจปกครองตน ประชาชนคนไทย

* ประเทศอังกฤษ ซึ่งถือว่าเป็นแม่แบบของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ได้มีปรากฏการณ์เรียกร้องสิทธิหลายกรณีเช่น กรณียกเลิกปฏิรูป (Magna Carta) สมัยพระเจ้าจอห์นในค.ศ. 1215 กรณียกเรียกร้องสิทธิ (Petition of Rights) สมัยพระเจ้าชาร์ลที่ 1 ในค.ศ. 1628 และกรณียกพระราชบัญญัติแห่งสิทธิ (Bill of Rights) สมัยพระเจ้าวิลเลียม ในค.ศ. 1689 ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นรากฐานสำคัญของรัฐธรรมนูญแบบจารีตประเพณีของอังกฤษ (โปรดดูรายละเอียดใน เซาวัน ไตรมาส จดหมายข่าวสถาบันนโยบายศึกษา (ธันวาคม 2544), หน้า 7-8)

จึงเป็นเหมือนองค์ประกอบส่วนควบที่อยู่ในองค์กรรัฐเช่นกัน ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องเลือกสิทธิแบบภายใต้รัฐ หรือสิทธิตามรัฐธรรมนูญมาใช้แทนการมีสิทธิตามธรรมชาติหรือสิทธิแบบเหนือรัฐ

สิทธิของคนไทยตามรัฐธรรมนูญ จึงแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ (1) สิทธิเสมือนอำนาจหรือเท่าอำนาจ (2) สิทธิรองรับอำนาจหรือลอดผ่านอำนาจ และ (3) สิทธิโต้แย้งอำนาจหรือเหนืออำนาจ **สิทธิลักษณะแรก** คือ สิทธิในความเป็นเจ้าของอธิปไตยแห่งรัฐ ซึ่งมีผลเท่ากับอำนาจสูงสุดแห่งรัฐเป็นของประชาชน สิทธิกับอำนาจจึงมีความหมายเท่ากัน ซึ่งอาจเทียบได้คล้ายหรือใกล้เคียงกันกับสิทธิตามธรรมชาติสิทธิจึงถูกใช้ไปเพื่อก่ออำนาจให้แก่ตัวเองได้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมได้แก่สิทธิการสมัครรับเลือกตั้ง สิทธิการเสนอกฎหมาย นโยบาย และสิทธิการเลือกตั้งผู้แทนหรือกำหนดผู้ปกครองไปใช้อำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ ทั้งอำนาจ นิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ ซึ่งเป็นสิทธิในการผ่านเข้าไปเป็นผู้ยึดกุมอำนาจการปกครองได้เองและการกำหนดความตักใจหรือตัดสินใจเพื่อกำหนดที่มาของผู้ปกครอง การใช้อำนาจและเป้าหมายการใช้อำนาจของผู้ปกครองด้วย **สิทธิลักษณะที่สอง** คือ สิทธิในการรับรองความยินยอมให้ผู้อื่นเป็นตัวแทนในการใช้อำนาจของประชาชนซึ่งมีผลให้สิทธิถูกแปลงไปเป็นอำนาจของตัวแทน แต่ตัวแทนใช้อำนาจนั้นลอดผ่านมาทางกฎหมายอีกทอดหนึ่งไม่ได้ใช้ผ่านคนที่เป็นตัวแทนอย่างเป็นทางการเป็นเอกเทศและเป็นเอกสิทธิ์โดยตรง สิทธิจึงถูกใช้ไปเพื่อก่ออำนาจให้แก่ตัวแทนในการส่งผ่านสิทธินั้นไปใช้โดยลอดผ่านต่อไปทางกฎหมายอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งมีผลให้สิทธิเป็นเครื่องมือรองรับอำนาจ ได้แก่ สิทธิในการเรียกร้องและสิทธิการฟ้องร้องรัฐให้ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติเพื่อการคุ้มครองและเยียวยาสิทธิของประชาชน ซึ่งเป็นสิทธิในการเรียกเอาประโยชน์โดยอาศัยเครื่องมือของกลไกรัฐเป็นผู้สนองตอบให้โดยที่เจ้าของสิทธิไม่สามารถกระทำได้เอง **ส่วนสิทธิลักษณะสุดท้าย** คือ สิทธิการเปลี่ยนแปลงล้มล้างการใช้อำนาจและผลจากการใช้อำนาจของตัวแทนซึ่งมีผลให้สิทธิสามารถกำกับควบคุมอำนาจได้ สิทธิจึงไม่เท่ากับอำนาจแต่อยู่เหนืออำนาจ ได้แก่ สิทธิการถอดถอนผู้ปกครอง สิทธิการโต้แย้งกฎหมายและการใช้กฎหมาย ซึ่งเป็นสิทธิในการล้มล้างตัวผู้ปกครองและลบล้างอำนาจของผู้ปกครองไปพร้อม ๆ กัน

การที่ประชาชนจะใช้สิทธิดังกล่าวให้เป็นประโยชน์ จะต้องรู้และเข้าใจว่าสิทธิทั้ง 3 ลักษณะได้รับการรับรองไว้ในมาตราใดของรัฐธรรมนูญ สิทธินั้นจะต้องมีการกระทำอะไรและทำอย่างไรรวมทั้งอะไรคือประโยชน์ที่จะได้รับการกระทำนั้นด้วย เช่น การใช้สิทธิโดยการกระทำเชิงรุก คือ การเรียกร้อง การป้องกันสิทธิและการเรียกร้องการคุ้มครองสิทธิ หรือการใช้สิทธิโดยการกระทำเชิงรับ คือ การแก้ไขเยียวยาการถูกละเมิดสิทธิ เป็นต้น ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับเป้าหมาย ทางเลือก และความต้องการของประชาชนด้วยว่า จะเลือกใช้สิทธิอะไร อย่างไร เพื่อประโยชน์อะไร แต่สิ่งสำคัญเหนืออื่นใดนั้น อยู่ที่สำนึกของการหวงแหนในความเป็นเจ้าของสิทธิ และมีการกระทำที่บรรลุตามเป้าหมายได้ด้วย กล่าวคือ หากเป็นสิทธิที่รัฐธรรมนูญให้ความคุ้มครองเกี่ยวกับความเป็นคนหรือความเป็นมนุษย์ก็ควรใช้ในขอบเขต ช่องทาง วิธีการ และเป้าหมายที่สนองประโยชน์เกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ที่ติดมากับตัวหรือเกี่ยวกับความต้องการขั้นพื้นฐานด้านชีวิต จิตใจ ร่างกาย และศักดิ์ศรี หากเป็นสิทธิที่รัฐธรรมนูญให้ความคุ้มครองเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองหรือผู้รับการปกครองของรัฐ ก็ควรใช้เพื่อมุ่งสนองประโยชน์

ส่วนรวม หรือเกี่ยวกับความต้องการขั้นกลางด้านการได้รับบริการสาธารณะที่จำเป็น ด้านการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะด้านต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองหรือหากเป็นสิทธิที่รัฐธรรมนูญให้ความคุ้มครองเกี่ยวกับความเสมอภาคก็ควรใช้เพื่อมุ่งสนองประโยชน์เกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ที่อยู่นอกเหนือจากตัวเราได้มาโดยการแสวงหาเอามาเพิ่มเติมตามความปรารถนาส่วนตัว ซึ่งต้องรับผิดชอบต่อกฎหมายและผลกระทบต่อส่วนรวมด้วย เนื่องจากการสนองความต้องการขั้นสูงเกี่ยวกับการแสวงโอกาส ความมั่นคงและฐานะตำแหน่ง สิทธิประโยชน์ในการประกอบอาชีพ การใช้ศักยภาพความสามารถ การเลื่อนขั้นหรือสถานะทางสังคม เป็นต้น

3. ฐานสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชน³

เป็นสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญมีบทบัญญัติรับรองไว้ ซึ่งมีขอบเขตครอบคลุมถึงผลประโยชน์จากโอกาสและทางเลือกอันพึงมี พึงกระทำ และพึงได้ โดยที่สิ่งนั้นไม่ถูกโต้แย้งและขัดขวางโดยกฎหมายองค์การรัฐ เจ้าหน้าที่รัฐ และคนอื่น ทั้งนี้โดยที่ประชาชนมีอิสระตามเสรีภาพในการใช้สิทธินั้นได้ตามเจตจำนงอิสระของตนเอง หรือตามความสามารถในการตกลงใจของตนเองได้ด้วย ไม่อยู่ภายใต้การบังคับกะเกณฑ์โดยอิทธิพลอย่างอื่น ทั้งนี้สามารถจำแนกฐานสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชนออกได้เป็น 3 ส่วนดังนี้ คือ (1) สิทธิเสรีภาพในความเป็นมนุษย์ (2) สิทธิเสรีภาพในความเป็นพลเมือง และ(3) สิทธิเสรีภาพในความเสมอภาค

1. สิทธิเสรีภาพในความเป็นมนุษย์ เป็นสิทธิเสรีภาพเกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย ความคิดจิตใจ และความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งถือเป็นสิทธิที่จะอยู่จะเป็น หรือเป็นสิทธิที่ ติดมากับตัวของประชาชนทั้งหลายตั้งแต่เกิดมาเป็นคน โดยที่รัฐไม่อาจปฏิเสธความเป็นคนและศักดิ์ศรีความเป็นคนของประชาชนด้วยการกระทำที่เป็นการล่วงล้ำก้ำเกิน คุกคาม หรือละเมิดได้ เช่น การไม่ถูกลงโทษด้วยวิธีโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม การมีเสรีภาพ ภายในเคหสถานส่วนตัว เสรีภาพการเดินทาง การนับถือศาสนา การสื่อสาร คมนาคม การแสดงความคิดเห็น การมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน และการเลือกถิ่นที่อยู่ ฯลฯ เป็นต้น ที่กล่าวว่า เป็นสิทธิที่จะอยู่จะเป็นหรือเป็นสิทธิที่ติดมากับตัวของประชาชน ก็เพราะเป็นสิทธิที่เป็นส่วนควบติดอยู่กับความเป็นคนตามธรรมชาติ โดยที่ทุกคนมีอยู่เหมือนกัน รัฐไม่อาจเข้าไปแทรกแซงให้เกิดความแตกต่างหรือสูญเสียสิทธิอันเป็นเสมือนองค์ประกอบของชีวิต จิตใจและร่างกายนั้นได้ ดังนั้น สิทธิเสรีภาพในความเป็นมนุษย์จึงเป็นสิทธิของคนที่ไม่ห้ามไม่ให้รัฐกระทำซึ่งอาจเรียกสิทธิแบบนี้ได้ว่าเป็นสิทธิที่เป็นปฏิปักษ์กับรัฐ

2. สิทธิเสรีภาพในความเป็นพลเมือง เป็นสิทธิเสรีภาพเกี่ยวกับการที่สามารถเรียกร้องความต้องการขั้นพื้นฐานจากรัฐในฐานะที่เป็นราษฎรของรัฐได้ ซึ่งรัฐมีหน้าที่ให้การสนองตอบในรูปของบริการสาธารณะ ถือเป็นสิทธิที่จะเรียกขอได้จะรับเอาได้หรือเป็นสิทธิที่ตามมากับตัวหรือสิทธิที่นอก

³ โปรดดูเพิ่มเติมในชวาณะ ไตรมาศ, การใช้กลไกรัฐธรรมนูญสำหรับประชาชน (กรุงเทพฯ : พี.เพรส. จำกัด 2546) หน้า 23-57

ขึ้นมาจากความ เป็นพลเมืองหรือเป็นราษฎรของรัฐ โดยที่รัฐไม่อาจปฏิเสธความรับผิดชอบหรือความช่วยเหลือด้วยการละเลยเพิกเฉยไม่กระทำการตอบสนองตามความเรียกร้องต้องการของประชาชน ซึ่งรัฐมีหน้าที่ให้ความคุ้มครองได้ เช่นสิทธิในการรับการศึกษา สิทธิของผู้บริโภค เสรีภาพในการชุมนุม เสรีภาพในการรวมตัวเป็นหมู่คณะ สิทธิการรับข้อมูลข่าวสารจากรัฐ เสรีภาพการจัดตั้งพรรคการเมือง สิทธิการรับบริการสาธารณสุข สิทธิการฟ้องหน่วยราชการ สิทธิมีส่วนร่วมกับรัฐ สิทธิคัดค้านการเลือกตั้ง สิทธิการเข้าชื่อเสนอกฎหมายและข้อบัญญัติท้องถิ่น สิทธิการเข้าชื่อถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทั้งระดับชาติ และระดับท้องถิ่น ทั้งนี้ ในการใช้สิทธิเสนอกฎหมายนั้นมีขอบเขตจำกัด เฉพาะกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพตามหมวด 3 และเกี่ยวกับนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐตามหมวด 5 เท่านั้น ฯลฯ เป็นต้น ที่กล่าวว่าเป็นสิทธิที่จะเรียกร้องได้หรือจะรับเอาได้หรือเป็นสิทธิที่ตามมากับตัว โดยที่งอกขึ้นมาจากความ เป็นพลเมืองของรัฐก็เพราะเป็นสิทธิที่ขึ้นอยู่กับความเป็นพลเมืองของรัฐ โดยที่ การได้รับความยุติธรรมจากการใช้สิทธิสำคัญกว่าการได้รับประโยชน์จากสิทธิที่เท่ากัน เช่นพลเมืองที่เป็นเด็กได้รับสิทธิการศึกษาภาคบังคับฟรี แต่พลเมืองที่เป็นผู้ใหญ่ได้รับสิทธิการออกเสียงเลือกตั้งและสมัครรับเลือกตั้ง ขณะที่พลเมืองที่เป็นคนด้อยโอกาสได้รับสิทธิการสงเคราะห์จากรัฐ ทั้งที่คนปกติทั่วไป ไม่ได้รับสิทธิดังกล่าว ดังนั้นสิทธิเสรีภาพในความเป็นพลเมืองจึงเป็นสิทธิของพลเมืองที่ไม่จำเป็นว่าทุกคน จะต้องได้รับประโยชน์เท่ากัน แต่หากเป็นสิทธิอะไรของใคร ก็เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องรับผิดชอบในการสนองตอบต่อการใช้สิทธินั้น กล่าวคือ พลเมืองที่เป็นเด็กย่อมสามารถเรียกร้องการศึกษาฟรีในภาคบังคับจากรัฐได้ เช่นเดียวกับผู้ใหญ่ก็ย่อมสามารถเรียกร้องการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งได้ ดังนั้นสิทธิเสรีภาพของพลเมืองจึงเป็นสิทธิที่สงวนไว้ให้เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องจัดทำให้ประชาชน หรือบังคับให้รัฐจะต้องกระทำซึ่งอาจเรียกสิทธิแบบนี้ได้ว่าเป็นสิทธิที่เป็นปฏิฐานกับรัฐ

3. สิทธิเสรีภาพในความเสมอภาค เป็นสิทธิเสรีภาพเกี่ยวกับการได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันจากรัฐ หรือการไม่เลือกปฏิบัติ เว้นแต่การเลือกปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือให้ผู้เสียเปรียบผู้ด้อยโอกาส ได้รับสิทธิโอกาสเท่าเทียมกับคนอื่นได้ ซึ่งถือเป็นสิทธิที่จะมีจะเหมือนหรือเป็นสิทธิเสรีภาพที่ดำรงอยู่นอกตัวของประชาชน โดยที่รัฐไม่อาจปฏิเสธความเป็นกลางหรือความเป็นธรรมด้วยการละเลยเพิกเฉยไม่ยื่นมือเข้าไปหยิบยื่นโอกาสอันพึงมีพึงได้ให้ประชาชนได้รับอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันโดยที่ไม่มีใครได้เปรียบเสียเปรียบ เพราะความแตกต่างตามธรรมชาติและเพราะการกระทำหรือละเว้นการกระทำของรัฐที่ไม่เท่าเทียมกัน เช่นการเสมอกันในกฎหมาย การไม่ถูกเกณฑ์แรงงาน การได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ การได้รับความคุ้มครองโดยรัฐ และสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ฯลฯ เป็นต้น ที่กล่าวว่าเป็นสิทธิที่จะมีจะเหมือนหรือเป็นสิทธิเสรีภาพที่ดำรงอยู่นอกตัวของประชาชน ก็เพราะเป็นสิทธิช่วยชดเชยความแตกต่างตามธรรมชาติของคนให้ได้รับโอกาสและศักยภาพใหม่เพิ่มขึ้น โดยที่รัฐเป็นฝ่ายช่วยเสริมสร้างหรือเกื้อหนุนให้มีความเสมอเหมือนกัน โดยที่ไม่จำเป็นว่าทุกคนจะต้องได้รับประโยชน์ที่เท่ากันจากการได้รับสิทธินั้น เช่น คนทั่วไปย่อมได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายเท่าเทียมกันในการขอแจ้งจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลเพื่อประกอบธุรกิจ แต่ไม่จำเป็นว่าทุกคนจะประสบความสำเร็จหรือร่ำรวยได้เท่าเทียมกันจากการประกอบธุรกิจนั้น ดังนั้นสิทธิในความเสมอภาคจึง

เป็นสิทธิที่รัฐให้หลักประกันในการได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน แต่รัฐไม่ต้องผูกพันว่าทุกคนจะต้องเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากการใช้สิทธินั้นให้ได้เท่ากันเสมอไป ดังนั้นสิทธิในความเสมอภาคจึงเป็นสิทธิที่กำหนดให้รัฐดำรงฐานะของความเป็นคนกลางในการถ้อยแถลงระหว่างความแตกต่างกันตามธรรมชาติของคนกับความเท่าเทียมกันตามกฎหมายและการปฏิบัติของรัฐ เพื่ออุดช่องว่างไม่ให้ความแตกต่างนั้นเป็นเหตุให้เกิดเงื่อนไขของความไม่ยุติธรรมขึ้นในสังคม แต่ประโยชน์จากความยุติธรรมนั้นเป็นสิ่งที่แต่ละคนต้องสร้างต่อขึ้นมาให้ตัวเองในภายหลังหรือไปหาเอาได้ข้างหน้า เมื่อรัฐได้ช่วยสร้างหลักประกันความยุติธรรมให้แล้ว ซึ่งอาจเรียกสิทธิแบบนี้ได้ว่าเป็นสิทธิที่เป็นพันธะของรัฐ

4. พันธะของรัฐที่มีต่อสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชน⁴ ได้แก่

1. พันธะในการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเพื่อแสวงหาให้ได้มาซึ่งอำนาจ เป็นการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ที่มุ่งผลต่อเป้าหมายอำนาจทางการเมืองการปกครองโดยตรง เช่น การจัดตั้งองค์การการเมือง การร่วมกิจกรรมการเมืองและการเลือกผู้แทนทางการเมืองเข้าไปสู่อำนาจหรือใช้อำนาจการเมืองให้สนองประโยชน์แก่ตนเองของประชาชน ฯลฯ เป็นต้น

2. พันธะในการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเพื่อแสวงหาให้ได้มาซึ่งประโยชน์จากอำนาจ เป็นการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ที่มุ่งผลต่อเป้าหมายผลประโยชน์ที่ต้องอาศัยอำนาจเป็นเครื่องมือในการจัดทำให้โดยทางอ้อม เช่น การผลักดันให้ผู้แทนออกกฎหมาย การเรียกร้องให้รัฐบาลกำหนดนโยบาย การเรียกร้องให้เจ้าหน้าที่รัฐกระทำหรืองดเว้นการกระทำเพื่อสนองประโยชน์ในรูปแบบของบริการสาธารณะด้านต่างๆ ฯลฯ เป็นต้น

3. พันธะในการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเพื่อแสวงหาให้ได้มาซึ่งอิทธิพลเหนืออำนาจ เป็นการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ที่มุ่งผลต่อเป้าหมายในการโต้แย้งอำนาจ ลบล้างและล้มล้างอำนาจทั้งในฝ่ายการเมืองและฝ่ายราชการประจำ เช่น การโต้แย้งการออกกฎหมายและการใช้กฎหมายของรัฐ การถอดถอนผู้ปกครองให้พ้นจากอำนาจ และการฟ้องร้องเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อบังคับให้ทบทวนแก้ไขการใช้อำนาจเพื่อทำประโยชน์ให้ประชาชนตามหน้าที่ความรับผิดชอบของส่วนราชการนั้น ฯลฯ เป็นต้น

5. แนวทางการใช้สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชน⁵ ได้แก่

1. การขบถป้องกันสิทธิของประชาชน เป็นการใช้ประโยชน์จากสิทธิเสรีภาพของประชาชนในเชิงรุก เพื่อป้องกันภัยคุกคามที่จะมีหรือเกิดขึ้นแก่สิทธิประโยชน์ของตน เช่นการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของราชการ การต่อต้าน โต้แย้งและยับยั้งอำนาจรัฐที่ละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน

⁴ เฟื่องอ้าง, หน้า 27

⁵ เฟื่องอ้าง, หน้า 28

2. การขอรับความคุ้มครองตอบสนองสิทธิของประชาชน เป็นการใช้ประโยชน์จากสิทธิเสรีภาพของประชาชนทั้งในเชิงรุกและเชิงรับ เพื่อเรียกร้องหรือร้องขอให้รัฐหรือหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่รัฐที่มีอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบตอบสนองต่อสิทธิประโยชน์ของตนได้ตามความต้องการ

3. การขอรับการเยียวยาสิทธิของประชาชน เป็นการได้รับการแก้ไขปัญหาคาการละเมิดสิทธิของประชาชนจากรัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้รับการชดเชยความเสียหายจากการถูกระทบสิทธินั้นให้กลับคืนมา ซึ่งเป็นการใช้ประโยชน์จากสิทธิเสรีภาพของประชาชนในเชิงรับ

6. เป้าหมายการใช้สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชน⁶

การวางเป้าหมายในการใช้สิทธิเสรีภาพของประชาชน ครอบคลุมทั้งด้านนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ โดยเฉพาะความชัดเจนในการเป็นเจ้าของอำนาจอติปไตยที่แท้จริง และการสามารถก้าวข้ามเข้าสู่พรมแดนใหม่ในการใช้สิทธิของประชาชนที่สามารถเจาะทะลวงลึกเข้าถึงแหล่งอำนาจสูงสุดในการปกครองได้โดยตรงทั้ง 3 ฝ่าย *

7. กระบวนการการใช้สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชน⁷

การสร้างกระบวนการใช้สิทธิของประชาชน ครอบคลุมทั้งการเข้าสู่อำนาจ การใช้อำนาจ และการพ้นจากอำนาจของผู้ปกครอง โดยเฉพาะความชัดเจนในการสร้างหลักประกันการมีส่วนร่วมที่สามารถก่อผลกระทบหรือก่ออิทธิพลต่อการสร้างสัมฤทธิ์ผลทางการเมือง (political efficacy) ของประชาชน ได้ทั้งการโต้แย้งลบล้าง (review) และการต่อต้านล้มล้าง (recall)** อำนาจที่ขัดหรือไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญได้ ตลอดทั้งกระบวนการตั้งแต่การเข้าสู่อำนาจการใช้อำนาจไปจนถึงการพ้นจากอำนาจของผู้ปกครอง

⁶ อังแล้ว, เซวานะ ไตรมาศ, “รัฐธรรมนูญกับการสร้างฐานทุนประชาธิปไตยในการเมืองภาคประชาชน” , หน้า 204

* ฝ่ายนิติบัญญัติ ได้แก่ การใช้สิทธิเข้าชื่อเสนอกฎหมาย ฝ่ายบริหาร ได้แก่ การเข้าชื่อเสนอนโยบาย การร้องทุกข์และการฟ้องร้องหน่วยงานของรัฐ ฝ่ายตุลาการ ได้แก่ การเข้าชื่อถอดถอนการดำรงตำแหน่งของนักการเมืองและการใช้สิทธิโต้แย้งกฎหมายที่ศาลใช้พิจารณาคดี

⁷ เพิ่งอ้าง, หน้า 204-205

** การโต้แย้งลบล้างอำนาจ (review) เป็นกรณีที่ประชาชนใช้สิทธิโต้แย้งการใช้อำนาจที่ขัดรัฐธรรมนูญ โดยแก้ไขเสียใหม่ให้ถูกต้องได้ โดยที่ไม่ต้องพ้นจากตำแหน่งแต่ยังเปิดโอกาสให้ผู้ใช้อำนาจสามารถทำการแก้ไขและใช้อำนาจใหม่ให้ถูกต้องได้ เช่น การแก้ไขร่างกฎหมายของอำนาจนิติบัญญัติ การยุติการบังคับใช้อำนาจและการตีความกฎหมายของอำนาจบริหารและอำนาจตุลาการ ส่วนการต่อต้านล้มล้างอำนาจ (recall) เป็นกรณีที่ประชาชนใช้สิทธิถอดถอนผู้ใช้อำนาจให้พ้นจากตำแหน่งโดยที่ไม่สามารถใช้อำนาจต่อไปได้อีก

8. การสร้างผลลัพธ์ที่เปลี่ยนแปลงในการใช้สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชน⁸

การสร้างผลลัพธ์ที่เปลี่ยนแปลงในการใช้สิทธิของประชาชน ครอบคลุมทั้งการเข้าถึงอำนาจ (เช่นการเข้าสู่อำนาจการเมืองการปกครองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติได้โดยตรง) การใช้ประโยชน์จากอำนาจ (เช่นการเรียกร้อง และการร้องขอให้หน่วยงานของรัฐตอบสนองตามอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ โดยที่ไม่อาจปฏิเสธความรับผิดชอบได้โดยเฉพาะสิทธิประโยชน์จากบริการสาธารณะด้านต่าง ๆ) และการมีอิทธิพลเหนืออำนาจ (เช่นการโต้แย้ง คัดค้าน ฟ้องร้อง และ ถอดถอนผู้ใช้อำนาจรัฐให้ได้รับโทษ และพ้นจากตำแหน่งได้) โดยเฉพาะความชัดเจนในการสร้างกลไกรองรับให้ประชาชนสามารถเลือกใช้โดยแยกเฉพาะผลลัพธ์เป้าหมายที่ต้องการในแต่ละเป้าหมายออกจากกันได้

9. ข้อควรพิจารณาเกี่ยวกับปัจจัยเงื่อนไขทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการใช้และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชน

ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงใน 10 ประการดังต่อไปนี้

1. ข้อคิดเห็นในกรณีที่ต้องมีการเชื่อมโยงกับที่มาและแบบของรัฐธรรมนูญ แยกได้เป็น 2 กรณี ดังนี้คือ

(1) กรณีที่เป็นรัฐธรรมนูญแบบจารีตหรือไม่เป็นลายลักษณ์อักษร โดยที่รัฐธรรมนูญตามแบบจารีตประเพณีนั้นถือเอาว่าสิทธิดำรงอยู่ในสภาวะธรรมชาติก่อนรัฐธรรมนูญและรัฐธรรมนูญไม่จำเป็นต้องบัญญัติรายละเอียดของสิทธิไว้ทั้งหมด ฉะนั้นรัฐจึงควรมีบทบาทนำในการทำหน้าที่เฉพาะการไม่จำกัดหรือละเมิดสิทธิเป็นสำคัญ มิใช่หน้าที่คุ้มครองสิทธิเพราะรัฐมิได้เป็นฝ่ายที่สร้างสิทธิขึ้นมาให้ประชาชนแต่อย่างใด เนื่องจากสิทธิมีอยู่แล้วในธรรมชาติและติดอยู่ในตัวมนุษย์ เมื่อรัฐไม่ละเมิดสิทธิของประชาชนเสียแล้ว สิทธิของประชาชนก็จะยังคงดำรงอยู่ได้ด้วยตัวของมันเอง รัฐกับสิทธิจึงมีความสัมพันธ์แบบ pro-passive relationship คือ ต้อง ละเว้นการกระทำเป็นหลัก ส่วนการกระทำต่อสิทธิเป็นข้อยกเว้น โดยนัยดังกล่าวถือว่าสิทธิเป็นสภาวะที่ดำรงอยู่โดยตัวของมันเองแยกออกจากรัฐธรรมนูญได้ ข้อที่น่าพิจารณาก็คือการมองสิทธิในกรอบที่กว้างมากกว่าสิ่งที่รัฐธรรมนูญบัญญัติ ดังนั้นการอ้างความจำเป็นในการจำกัดสิทธิ จึงอาจจำเป็นต้องพิจารณาในกรอบที่ต้องคำนึงถึงข้อจำกัดที่กว้างกว่าข้อกำหนดของรัฐธรรมนูญด้วยเช่นกัน

(2) กรณีที่เป็นรัฐธรรมนูญแบบลายลักษณ์อักษร ถือเอาว่าสิทธิเกิดและมีอยู่ในรัฐธรรมนูญ และรัฐธรรมนูญจำเป็นต้องบัญญัติรายละเอียดของสิทธิไว้ให้ชัดเจน ฉะนั้นรัฐจึงมีหน้าที่คุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญ เนื่องจากสิทธิเกิดจากรัฐธรรมนูญมิได้เกิดจากธรรมชาติ แม้จะเชื่อว่ามีอยู่ในธรรมชาติก็ตาม หน้าที่สำคัญของรัฐในการคุ้มครองสิทธิก็โดยการออกและใช้กฎหมายคุ้มครองสิทธิ มนุษย์ถึงจะได้รับการคุ้มครอง รัฐกับสิทธิจึงมีความสัมพันธ์แบบ pro-active relationship คือ รัฐต้องกระทำเป็นหลัก การละเว้นการกระทำเป็นข้อยกเว้น โดยนัยดังกล่าว ถือว่าสิทธิเป็นข้อ

⁸ เฟิ่งอ๋าง, หน้า 205

ผูกพันอยู่ในรัฐธรรมนูญที่รัฐต้องมุ่งให้การคุ้มครอง ชื่อนำพิจารณา ก็คือการมองสิทธิในกรอบที่ต้องยึดโยงผูกติดกับรัฐธรรมนูญด้วย ดังนั้นการอ้างความจำเป็นในการจำกัดสิทธิจึงอาจจำเป็นต้องพิจารณาในกรอบที่ต้องรักษาพันธะผูกพันต่อข้อกำหนดของรัฐธรรมนูญอย่างเคร่งครัดด้วยเช่นกัน กล่าวอีกนัยก็คือ หากรัฐธรรมนูญไม่มีบทบัญญัติเปิดช่องให้มีการจำกัดสิทธิของประชาชนไว้แล้ว ก็ย่อมจะไม่มี การจำกัดสิทธิใด ๆ ของประชาชนเกิดขึ้นได้เลย ซึ่งเป็นการยึดถือเอาบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเป็นแม่บทหรือเป็นบ่อเกิดของที่มาในการจำกัดสิทธิของประชาชนนั่นเอง

2. ข้อคิดเห็นในกรณีที่เป็นกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิ แยกได้เป็น 2 กรณี ดังนี้คือ

(1) กรณีที่เป็นการออกกฎหมาย การออกกฎหมายที่มีผลต่อการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนจะต้องไล่ลำดับจากกรอบทั่วไปซึ่งใหญ่ - กว้างไปหากรอบเฉพาะซึ่งย่อย - แคบ (general - specific) โดยอาศัยระเบียบวิธีแบบอุปนัยและครอบคลุม (inductive - comprehensive) ที่ถือเอาผลและวิธีทางกว้างและครอบคลุมไปผูกพันกับเหตุที่เป็นกรณีเฉพาะเป้าหมายเฉพาะจุด เช่น การพิจารณาว่ารัฐธรรมนูญบัญญัติเรื่องการจำกัดสิทธิไว้ในมาตราใดในสาระและเงื่อนไขใด และเชื่อมต่อกับมาตราอื่นหรือไม่อย่างไร โดยนัยก็คือ การมองกรอบในส่วนที่กว้างที่สุด คือ รัฐธรรมนูญซึ่งถือเป็นผลเป็นตัวตั้ง (effect driven) ก่อนแล้วจึงโยนไปหาเหตุที่หลัง คือการออกกฎหมายจำกัดสิทธิซึ่งถือว่าเป็นเหตุจากผลของรัฐธรรมนูญ (effected - caused relation)

กรอบดังกล่าวตามรัฐธรรมนูญถือว่า การคุ้มครองสิทธิเป็นหลักพึงกระทำในการออกกฎหมาย แต่การจำกัดสิทธิเป็นเพียงข้อยกเว้นเท่านั้น ผลก็คือ การจำกัดสิทธิย่อมทำได้เฉพาะในกรอบของรัฐธรรมนูญนั้น ฉะนั้นจึงต้องไปไล่เนื้อหา ในรายละเอียดต่อไปว่ารัฐธรรมนูญได้วางกรอบในการออกกฎหมายจำกัดสิทธิไว้อย่างไร โดยไล่ระดับไปตั้งแต่กรอบใหญ่ไปสู่กรอบย่อย กล่าวอีกนัย กฎหมายจำกัดสิทธิย่อมออกไม่ได้ถ้ารัฐธรรมนูญไม่บัญญัติไว้ หรือหากไม่มีรัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ ก็ย่อมไม่มีกฎหมายจำกัดสิทธิใดใดสามารถเกิดขึ้นได้เลยนั่นเอง

(2) กรณีที่เป็นการใช้กฎหมายและตีความกฎหมาย การใช้และตีความกฎหมายที่มีผลต่อการจำกัดสิทธิจะต้องไล่ลำดับจากกรอบเฉพาะซึ่งย่อย - แคบ ไปหากรอบทั่วไปซึ่งใหญ่ - กว้าง (specific - general) โดยอาศัยระเบียบวิธีแบบนิรนัยและสัมพันธ์สอดคล้องต้องกัน (deductive - relative, relevancy) ที่ถือเอาเหตุเฉพาะจุด (cause driven) ไปผูกโยงเข้ากับผลในเป้าหมายสุดท้ายอีกที เช่น กรณีที่รัฐธรรมนูญบัญญัติเรื่องการจำกัดสิทธิไว้แม้จะมีการยกข้ออ้างของบัญญัติดังกล่าวขึ้นสู่ศาล ศาลก็ต้องพิจารณาวินิจฉัยโดยเริ่มจากการพิเคราะห์ตัวบทของกฎหมายที่ถูกร้องว่าขัดรัฐธรรมนูญ เช่น กฎหมายนั้นจำกัดสิทธิจริงหรือไม่ มีบทบัญญัติใดของรัฐธรรมนูญกำหนดกรอบการจำกัดสิทธิไว้ให้หรือไม่ เหตุผลในการจำกัดสิทธิคืออะไร และผลจากการจำกัดสิทธินั้นกระทำและกระทบต่ออะไร ซึ่งในบางกรณีอาจมีประเด็นซึ่งเป็นข้อคิดเห็นที่ต้องพิจารณาเพิ่มเติมได้ หากเป็นกรณีที่กระทบต่อการบริหารจัดการสิทธิในฐานะที่รัฐเป็นคนกลางเพื่อให้ส่วนรวมได้ประโยชน์ หรือเพื่อให้ประชาชนได้ประโยชน์จากสิทธิเพิ่มขึ้น ก็อาจจะยังไม่สามารถชี้ขาดได้ทีเดียวว่าเป็นการจำกัดตามนัยของเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ เพราะสิทธิที่แท้จริงอาจมีความจำเป็นต้องอาศัยมือของรัฐมาจัดการประชาชนจึงจะ

สามารถเข้าถึงและได้ใช้ประโยชน์จากสิทธิที่แท้จริงได้ ดังนั้นบางกรณีอาจจะดูเหมือนว่ารัฐเข้าแทรกแซงเรื่องสิทธิ แต่หากมองที่ผลแล้วกลายเป็นว่าเป็นการบริหารจัดการสิทธิเพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์จากสิทธิ ซึ่งสิทธิบางกรณีต้องแปรรูปให้เป็นประโยชน์เป็นการทั่วไปด้วย โดยเฉพาะในแง่กฎหมายมหาชนนิยามมักจะมองว่าสิทธิประโยชน์ของส่วนรวมย่อมใหญ่กว่าและมาก่อนสิทธิประโยชน์ของส่วนน้อยย่อมเล็กกว่าและมาทีหลัง

3. ข้อคิดเห็นในกรณีของคนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิ แยกได้เป็น 2 กรณี ดังนี้คือ

(1) กรณีที่เกี่ยวกับคนในฐานะที่เป็นปัจเจกชน (Individual) สิทธิบุคคลมีเขตของสิทธิในเชิงสัมพัทธ์ (relative) คือจะถูกจำกัดได้เสมอโดยกรอบของการไม่ละเมิดสิทธิคนอื่น ดังนั้นการจำกัดสิทธิในระดับบุคคลที่เป็นปัจเจกชนก็ต้องเทียบกับปัจเจกชนด้วยกัน คือ ความเท่ากันของคน การได้และใช้สิทธิของคนย่อมไม่ละเมิด (violate) สิทธิคนอื่น

(2) กรณีที่เกี่ยวกับคนในฐานะที่เป็นสาธารณชน (Public) สิทธิสาธารณชนมีเขตของสิทธิในเชิงสัมบูรณ์ (absolute) และเชิงสัดส่วน (proportion) คือยอมเหนือกว่าสิทธิบุคคลและสำคัญกว่าส่วนย่อย ดังนั้นการจำกัดสิทธิในระดับสาธารณชนก็ต้องเทียบกับความเหนือกว่าและไม่เท่ากันระหว่างคน ประเด็นก็คือ สิทธิเหนือกว่าและสำคัญกว่าของสาธารณชน ต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ขัดแย้ง (conflict) กันกับสิทธิบุคคล การได้และใช้สิทธิสาธารณชนย่อมไม่เป็นการลิดรอนให้เกิดผลพลอยเสีย (deprive) ต่อสิทธิปัจเจกชนด้วย

4. ข้อคิดเห็นในกรณีขององค์อำนาจในการกระทำต่อสิทธิ แยกได้เป็น 2 กรณี ดังนี้คือ

(1) กรณีที่เป็นองค์นิติบัญญัติ ควรคำนึงถึงปัญหาสำคัญเรื่องความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย (Constitutionality) ที่มีผลในการจำกัดสิทธิทั้งนี้ควรพิจารณาในกรอบของเชิงป้องกัน (Preventive Measure) เพื่อมิให้องค์กรฝ่ายนิติบัญญัติจำกัดสิทธิ โดยผ่านทางกฎหมายที่ตนตราออกมา เพื่อเป็นการสกัดกั้นไม่ให้เกิดผลต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ ไปถึงการจำกัดสิทธิจากการนำกฎหมายไปบังคับใช้และพิพากษาคดีตีความต่อไปในภายหลัง โดยองค์กรฝ่ายบริหารและตุลาการได้อีก

(2) กรณีที่เป็นองค์กรบริหารและตุลาการ ควรคำนึงถึงปัญหาสำคัญเรื่องความชอบด้วยกฎหมาย (Legality) ทั้งนี้ควรพิจารณาในกรอบที่ยึดโยงกันทั้งในส่วนที่เป็นขอบเขตที่มาของอำนาจ (sources) กระบวนการในการใช้อำนาจ (means) เป้าหมายของการใช้อำนาจ (ends) และผลกระทบเกี่ยวเนื่องจากการใช้อำนาจ (consequence) ในฝ่ายบริหารและตุลาการว่ามีความผูกพันตามพันธะทางกฎหมาย (legal commitment) ที่ครอบคลุมทั้งในกรอบที่เป็นบรรทัดฐานทางเจตนารมณ์ของกฎหมาย (Precedence) และในกรอบที่เป็นข้อบัญญัติทางสารัตถะของกฎหมาย (Subjection) พร้อมกันไปเนื่องจากการใช้อำนาจขององค์กรฝ่ายบริหารและตุลาการนั้น ไม่ว่าจะในส่วนของวิธีการ (means) หรือในส่วนของผลลัพธ์ (ends) ของการใช้อำนาจ อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อการจำกัดสิทธิได้ทั้งสองส่วน

5. ข้อคิดเห็นในกรณีที่เป็นเขตของสิทธิตามรัฐธรรมนูญ แยกได้เป็น 3 กรณี ดังนี้คือ

(1) สิทธิของความเป็นคนหรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นสิทธิที่ติดกับตัวที่คนพึงเลือกเพื่อจะดำรงอยู่โดยตัวเองเป็นผู้กำหนด เน้นความเป็นส่วนตัว (private) และเป็นธรรมชาติ

(nature) เช่น สิทธิในร่างกาย สิทธิในการดำรงชีวิต และสิทธิในความคิดความเชื่อ ซึ่งติดอยู่กับตัว โดยที่เป็นการกำหนดขึ้นได้ด้วยตนเอง

(2) **สิทธิของความเป็นพลเมืองหรือราษฎรของรัฐ** เป็นสิทธิที่ตามมาตามตัวที่คนพึงเลือกเพื่อจะได้ โดยรัฐเป็นผู้ตอบสนองให้ เน้นทั้งความเป็นไพร่ฟ้า (subject) ที่รัฐต้องคุ้มครองโดยหน้าที่พื้นฐานเช่น สิทธิในกรรมสิทธิ์และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และความเป็นส่วนประกอบของรัฐ (object) ที่สามารถเรียกขอหรือบังคับเอาประโยชน์จากรัฐได้ด้วย เช่น สิทธิของเด็กย่อมได้รับการศึกษา สิทธิของผู้ใหญ่ย่อมได้ออกเสียงเลือกตั้งและสมัครรับเลือกตั้ง สิทธิของคนป่วยย่อมได้รับการรักษาพยาบาล สิทธิของคนพิการ คนด้อยโอกาสและคนชราย่อมได้รับการสงเคราะห์ ซึ่งตามมากับตัวโดยที่รัฐมีหน้าที่สนองตอบให้ตามสถานะซึ่งแตกต่างกันไปตามแต่ละสถานะได้

(3) **สิทธิของความเสมอภาค** เป็นสิทธิที่อยู่นอกตัวที่คนพึงเลือกเพื่อแสวงหา โดยอาศัยความสามารถและความอิสระของตน เน้นทางเลือกและเสรีภาพ (alternative - freedom) ที่คนจะเลือกเป็น โดยย่อมได้รับความคุ้มครองที่เท่าเทียมกันโดยกฎหมายเป็นหลักประกันหรือเครื่องกำหนดในความเท่าเทียมนั้น เช่น สิทธิของบุคคลธรรมดาที่ต้องการ ยกฐานะใหม่ให้เป็นนิติบุคคล เพื่อประกอบธุรกิจย่อมได้รับสิทธิที่เสมอภาคกันได้ แต่อาจประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวจากการประกอบการซึ่งเป็นผลของการใช้สิทธินั้นไม่เท่ากันก็ได้

6. **ข้อคิดเห็นในกรณีที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิประชาชนกับอำนาจรัฐ** แยกได้เป็น 3 กรณีดังนี้คือ

(1) **สิทธิที่เป็นปฏิปักษ์กับรัฐ** เป็นสิทธิที่อยู่ในข่ายที่เป็นข้อห้ามไม่ให้รัฐใช้อำนาจในการแทรกแซง ริดรอนหรือละเมิดได้ซึ่งเป็นสิทธิเฉพาะที่ธรรมชาติให้มาและติดอยู่กับตัวของคนหรือประชาชน เช่น สิทธิความเป็นมนุษย์หรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อันเกี่ยวข้องกับสภาพการดำรงอยู่ของชีวิต ร่างกาย จิตใจและความคิดของคน สิทธิดังกล่าวถือเป็นสิทธิอันพึงมีของประชาชนที่มีความเป็นปัจเจกสภาพและความเป็นส่วนตัวที่เจ้าตัวเป็นผู้กำหนดชะตากรรมของตนเอง โดยที่รัฐไม่อาจใช้อำนาจไปเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นเจ้าของในสิทธิธรรมชาตินั้นได้

(2) **สิทธิที่เป็นปฏิฐานกับรัฐ** เป็นสิทธิที่อยู่ในข่ายที่เป็นข้อพึงต้องปฏิบัติให้รัฐต้องเป็นตัวแทนใช้อำนาจในการจัดสรรและแจกจ่ายให้อันเนื่องมาจากประชาชนมีข้อจำกัดในการสนองตอบต่อสิทธิดังกล่าวให้แก่ตนเอง ซึ่งเป็นสิทธิที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่เมื่อมีรัฐเข้ามาเป็นศูนย์กลางในการจัดระเบียบสิทธิให้แก่สังคมเช่น สิทธิความเป็นพลเมือง อันเกี่ยวข้องกับสภาพการแสวงประโยชน์จากความมั่นคงและความมั่งคั่งจากการมีชีวิตอยู่ของคน สิทธิดังกล่าวถือเป็นสิทธิที่มีความเป็นสาธารณสภาพและความเป็นส่วนรวม โดยที่เจ้าตัวจะเป็นผู้กำหนดชะตากรรมของตนเองอย่างเบ็ดเสร็จไม่ได้ จำเป็นต้องอาศัยอำนาจรัฐ ทั้งนี้โดยอาศัยกฎหมายที่เกี่ยวข้องเป็นเครื่องมือในการกำหนดสภาพเพื่อเป็นหลักประกันไม่ให้รัฐดัดแปลงสภาพของสิทธินั้นจนไม่อาจอำนวยประโยชน์ตามสิทธิอันพึงได้ของประชาชนซึ่งเป็นการป้องกันไม่ให้ความเป็นตัวแทนของรัฐนั้นเป็นผู้เกี่ยวข้องในฐานะที่เป็นผู้มีส่วนได้เสียเสียเอง

(3) สิทธิที่เป็นพันธะกับรัฐ เป็นสิทธิที่อยู่ในข่ายที่เป็นพันธะผูกพันให้รัฐต้องผูกพัน ความรับผิดชอบในการรับรองสิทธิอันพึงได้ของประชาชนไม่ให้เกิดความแตกต่างลึกลับอันเป็นเหตุสืบเนื่องมาจากการกระทำของรัฐและเป็นผลตกทอดไปถึงการเสียประโยชน์จากสิทธิอันพึงได้นั้นของประชาชนเช่น สิทธิในความเสมอภาคอันเกี่ยวเนื่องกับสภาพการแสวงประโยชน์จากศักยภาพและความสามารถส่วนตัวของประชาชน สิทธิดังกล่าวถือเป็นสิทธิที่มีความเป็นอุดมสภาพที่รัฐจะต้องไม่เป็นอุปสรรคขัดขวางในการแสวงหาเป้าหมายหรือบรรลุถึงเป้าหมายอันพึงปรารถนาของตนได้ซึ่งรัฐจะต้องมีหลักประกันพื้นฐานในการไม่กระทำการอันเป็นการเลือกปฏิบัติที่ก่อผลต่อความไม่เป็นธรรมได้ เว้นแต่การปฏิบัติที่ก่อผลให้เกิดความเสมอเหมือนกันของคนที่ดีน้อยกว่าจากภาวะด้อยสภาพเป็นอุดมสภาพเฉกเช่นคนอื่นทั่วไป

7. ข้อคิดเห็นในกรณีที่เป็นความผันแปรในการประกันการคุ้มครองสิทธิ แยกได้เป็น 3 กรณีดังนี้คือ

(1) สิทธิที่มีความขึงตึงไม่มีความยืดหยุ่นผันแปร เป็นสิทธิที่ถูกสงวนรักษาไว้ให้แก่ประชาชนเป็นการเฉพาะและถูกกำหนดเป็นข้อห้ามมิให้รัฐกระทำในการลิดรอนสิทธินั้นได้เช่นกรณีสิทธิอาศัยอยู่ในประเทศที่ตนมีฐานะเป็นพลเมืองโดยที่รัฐไม่สามารถเนรเทศออกไปนอกประเทศหรือห้ามมิให้เข้าประเทศได้

(2) สิทธิที่มีความยืดหยุ่นผันแปรได้ตามประโยชน์สาธารณะ เป็นสิทธิที่ประชาชนอาจถูกจำกัดได้ตามความจำเป็นอันเป็นประโยชน์แก่สาธารณะเช่นประโยชน์ต่อความมั่นคงของรัฐการป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ การธำรงรักษาระบบการปกครอง การป้องกันประเทศ การผังเมือง การปฏิรูปที่ดิน การรักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ซึ่งเป็นเงื่อนไขให้มีการจำกัดสิทธิที่มีความยืดหยุ่นผันแปรไปตามประโยชน์แห่งสาธารณะได้ ได้แก่ สิทธิบุคคลในครอบครัวเกียรติยศชื่อเสียงหรือความเป็นอยู่ส่วนตัวซึ่งอาจถูกไขขาวเพื่อประโยชน์สาธารณะได้ สิทธิในอสังหาริมทรัพย์ซึ่งอาจถูกเวนคืนเพื่อประโยชน์สาธารณะได้ การเกณฑ์แรงงานซึ่งอาจมีข้อยกเว้นให้รัฐทำได้ในกรณีป้องกันภัยพิบัติสาธารณะได้ การได้รับทราบข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะซึ่งอาจถูกปกปิดในกรณีที่กระทบต่อความมั่นคงของรัฐได้ และเสรีภาพในทางวิชาการซึ่งอาจถูกจำกัดได้เพื่อศีลธรรมอันดีของประชาชน ฯลฯ เป็นต้น

(3) สิทธิที่มีความยืดหยุ่นผันแปรได้ตามประโยชน์บุคคล เป็นสิทธิที่ประชาชนอาจได้รับการยกเว้นในการเลือกปฏิบัติเป็นการเฉพาะเพื่อประโยชน์เพิ่มของแต่ละบุคคลได้ตามความจำเป็น ทั้งนี้โดยรัฐสามารถกำหนดมาตรการใดๆ ขึ้นมาใช้เพื่อเป็นการจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น

8. ข้อคิดเห็นในกรณีที่เป็นการจำแนกระหว่างสิทธิร่วมทั่วไปของประชาชน (Common rights) กับสิทธิสาขาหรือสิทธิย่อยเฉพาะส่วนของผู้ทรงสิทธิเฉพาะด้าน (Specific rights) แยกได้เป็น 6 กรณี ดังนี้ คือ

(1) **สิทธิของปัจเจกชน** เป็นสิทธิย่อยเฉพาะส่วนของผู้ทรงสิทธิที่เป็นของบุคคลแต่ละคน ซึ่งน่าจะเป็นสิทธิเฉพาะด้านที่ต่างจากสิทธิร่วมทั่วไป คือ สิทธิในความเป็นคนหรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

(2) **สิทธิของเอกชน** เป็นสิทธิย่อยเฉพาะส่วนของผู้ทรงสิทธิที่เป็นของเอกชน ซึ่งน่าจะเป็นสิทธิเฉพาะด้านที่ต่างจากสิทธิร่วมทั่วไป คือ สิทธิในความเสมอภาคการประกอบกิจการ การมีเสรีในการแข่งขันและการไม่ถูกเลือกปฏิบัติ

(3) **สิทธิของกลุ่มชน** เป็นสิทธิย่อยเฉพาะส่วนของผู้ทรงสิทธิที่เป็นของกลุ่มชน ซึ่งน่าจะเป็นสิทธิเฉพาะด้านที่ต่างจากสิทธิร่วมทั่วไป คือ สิทธิในการก่อการชุมนุม การรวมกลุ่มอาชีพ และสมาคม และการก่อตั้งพรรคการเมือง

(4) **สิทธิของชุมชน** เป็นสิทธิย่อยเฉพาะส่วนของผู้ทรงสิทธิที่เป็นของชุมชน ซึ่งน่าจะเป็นสิทธิเฉพาะด้านที่ต่างจากสิทธิร่วมทั่วไป คือ สิทธิในการอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรมอันดี ภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการจัดการการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นชุมชนดั้งเดิม

(5) **สิทธิของท้องถิ่น** เป็นสิทธิย่อยเฉพาะส่วนของผู้ทรงสิทธิที่เป็นของท้องถิ่น ซึ่งน่าจะเป็นสิทธิเฉพาะด้านที่ต่างจากสิทธิร่วมทั่วไป คือ สิทธิได้รับอิสระในการจัด การปกครองตนเองในรูปขององค์การปกครองท้องถิ่นตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่นระดับต่างๆ

(6) **สิทธิของมหาชน** เป็นสิทธิย่อยเฉพาะส่วนของผู้ทรงสิทธิที่เป็นของมหาชน ซึ่งน่าจะเป็นสิทธิเฉพาะด้านที่ต่างจากสิทธิร่วมทั่วไป คือ สิทธิในการเข้าชื่อกันของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ทำหมิ่นคนเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เช่น เสนอกฎหมาย เสนอนโยบาย และการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

9. **ข้อคิดเห็นในกรณีที่เป็นการจำแนกรูปแบบของสิทธิระหว่างสิทธิเชิงเดี่ยว กับสิทธิเชิงคู่** แยกได้เป็น 3 กรณี ดังนี้ คือ

(1) **รูปแบบของสิทธิเชิงเดี่ยวตามกฎหมาย** เป็นสิทธิที่ได้รับการคุ้มครองโดยการที่กฎหมายให้การรับรองไว้

(2) **รูปแบบของสิทธิเชิงเดี่ยวตามธรรมชาติ** เป็นสิทธิที่ได้รับการคุ้มครองโดยการที่ไม่มีกฎหมายได้กำหนดข้อห้ามไว้

(3) **รูปแบบของสิทธิเชิงคู่ทั้งตามกฎหมายและตามธรรมชาติ** เป็นสิทธิที่ได้รับการคุ้มครองโดยครอบคลุมทั้งการที่กฎหมายให้การรับรองไว้และการที่ไม่มีกฎหมายได้กำหนดข้อห้ามไว้

10. **ข้อคิดเห็นในกรณีที่เป็นการรับรองวิธีการใช้สิทธิของประชาชน** แยกได้เป็น 3 กรณี คือ

(1) **วิธีการเรียกร้อง** เป็นวิธีการใช้สิทธิในระดับต้นของประชาชน โดยที่ประชาชนเรียกร้องหรือแสดงความประสงค์ให้เจ้าหน้าที่ หรือหน่วยงานของรัฐสนองตอบตามอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในรูปของบริการพื้นฐานด้านต่างๆ เช่นการขอรับการสงเคราะห์จากรัฐในกรณีของคนด้อยโอกาสหรือคนพิการ การขอรับการรักษาพยาบาลในกรณีของคนป่วย การขอรับการศึกษาระดับ

พื้นฐานในกรณีของเด็กและเยาวชน การขอรับข้อมูลข่าวสารในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตในกรณีของคนที่ดำรงอยู่ในสาขาอาชีพต่างๆ หรือการขอรับการคุ้มครองความปลอดภัยในกรณีของคนที่ประสบภัยคุกคามในชีวิตและทรัพย์สิน ฯลฯ ซึ่งถือเป็นอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่และหน่วยงานในการรับผิดชอบและสนองตอบเพื่อเป็นหลักประกันไม่ให้วิธีการใช้สิทธิของประชาชนถูกปฏิเสธหรือถูกกระทบเสียหายอันเนื่องมาจากการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่และหน่วยงานไม่ว่าจะโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ก็ตาม หรือไม่ว่าจะโดยการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติก็ตาม

(2) **วิธีการร้องทุกข์** เป็นวิธีการใช้สิทธิในระดับกลางของประชาชน โดยที่ประชาชนทำการร้องทุกข์ ร้องเรียน หรืออุทธรณ์ ให้เจ้าหน้าที่ หน่วยงาน หรือองค์กรอื่นที่อยู่เหนือขึ้นไปทบทวนปรับปรุงแก้ไขวิธีการ และผลจากการสนองตอบต่อสิทธิของประชาชนในระดับต้นเสียใหม่ให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่ถูกต้องเหมาะสมมากขึ้น เพื่อเป็นหลักประกันไม่ให้วิธีการใช้สิทธิของประชาชนถูกจำกัดอยู่แต่เฉพาะในกรอบกำหนดของเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบโดยตรงฝ่ายเดียว

(3) **วิธีการฟ้องคดี** เป็นวิธีการใช้สิทธิในระดับปลายของประชาชน โดยที่ประชาชนทำการฟ้องร้องคดีทางศาล ซึ่งเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการ แยกเป็นอิสระออกไปต่างหากจากองค์กรที่ประชาชนใช้สิทธิด้วยวิธีการเรียกร้องและร้องทุกข์ เพื่อเป็นหลักประกันไม่ให้วิธีการใช้สิทธิของประชาชนถูกจำกัดกรอบอยู่แต่เฉพาะในเขตอำนาจขององค์กรฝ่ายบริหาร เท่านั้น

10. การใช้และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชนโดยศาลรัฐธรรมนูญ

10.1 การจำแนกลักษณะพื้นฐานทั่วไปในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชนขององค์กรตามรัฐธรรมนูญตามเกณฑ์ทางโครงสร้างหน้าที่ (Structural – Functional Approach)

(1) **ลักษณะพื้นฐานด้านการเข้าถึงของประชาชน** ซึ่งแบ่งได้เป็น 4 ลักษณะ คือ 1) การเข้าถึงได้โดยตรง 2) การเข้าถึงได้โดยอ้อม 3) การเข้าถึงโดยการร้องทุกข์ และ 4) การเข้าถึงได้โดยการฟ้องคดี

(2) **ลักษณะพื้นฐานด้านบทบาทอำนาจ** ซึ่งแบ่งได้เป็น 4 ลักษณะ คือ 1) บทบาทอำนาจที่เกี่ยวข้องในทางนิติบัญญัติ 2) บทบาทอำนาจที่เกี่ยวข้องในทางบริหาร 3) บทบาทอำนาจที่เกี่ยวข้องในทางตุลาการและ 4) บทบาทอำนาจผสม

(3) **ลักษณะพื้นฐานด้านภาระหน้าที่** ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ 1) ภาระหน้าที่ในการใช้อำนาจ 2) ภาระหน้าที่ในการควบคุมตรวจสอบอำนาจ และ 3) ภาระหน้าที่ในการคุ้มครองและเรียกร้องสิทธิ

(4) **ลักษณะพื้นฐานด้านสภาพบังคับ** ซึ่งแบ่งได้เป็น 4 ลักษณะ คือ 1) การบังคับควบคุม 2) การปรึกษาแนะนำ 3) การบังคับควบคุมที่ผูกพันเฉพาะคู่กรณี และ 4) การบังคับควบคุมที่มีผลผูกพันทั้งคู่กรณีและผูกพันนอกเหนือคู่กรณีครอบคลุมคณะรัฐมนตรี รัฐสภา ศาลและองค์กรอื่นของรัฐ

10.2 ศาลรัฐธรรมนูญในฐานะที่เป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญซึ่งตามลักษณะพื้นฐานทั่วไปในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชนขององค์กรตามรัฐธรรมนูญตามเกณฑ์ทางโครงสร้างหน้าที่มีลักษณะพื้นฐานทั่วไปที่สำคัญใน 4 ลักษณะคือ

(1) **ลักษณะพื้นฐานด้านการเข้าถึงของประชาชน** ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ 1) การเข้าถึงได้โดยอ้อม และ 2) การเข้าถึงได้โดยการฟ้องคดี

(2) **ลักษณะพื้นฐานด้านบทบาทอำนาจ** ซึ่งแบ่งได้เป็น 4 ลักษณะ คือ 1) บทบาทอำนาจที่เกี่ยวข้องในทางนิติบัญญัติ 2) บทบาทอำนาจที่เกี่ยวข้องในทางบริหาร 3) บทบาทอำนาจที่เกี่ยวข้องในทางตุลาการ และ 4) บทบาทอำนาจผสม

(3) **ลักษณะพื้นฐานด้านภาระหน้าที่** ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ 1) ภาระหน้าที่ในการใช้อำนาจ 2) ภาระหน้าที่ในการควบคุมตรวจสอบอำนาจ และ 3) ภาระหน้าที่ในการคุ้มครองและเรียกร้องสิทธิ

(4) **ลักษณะพื้นฐานด้านสภาพบังคับ** ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ 1) การบังคับควบคุมเฉพาะทาง 2) การบังคับควบคุมที่มีผลผูกพันในคู่กรณี และ 3) การบังคับควบคุมที่มีผลผูกพันทั้งคู่กรณีและผูกพันนอกเหนือคู่กรณีครอบคลุมคณะรัฐมนตรี รัฐสภา ศาลและองค์กรอื่นของรัฐ

10.3 ศาลรัฐธรรมนูญกับความหลากหลายของมาตรการในการส่งมอบบริการด้านการ

คุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชน

ตามลักษณะพื้นฐานทั่วไปขององค์กรตามรัฐธรรมนูญตามเกณฑ์ทางโครงสร้างหน้าที่ ได้มีส่วนสำคัญในการกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีลักษณะทั่วไปใน 4 ลักษณะข้างต้น ประกอบกับผลของการวินิจฉัยคดีรัฐธรรมนูญของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวด้วยนั้น สามารถสะท้อนให้เห็นถึงการมีกรอบความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างองค์กรที่หลากหลาย ซับซ้อนและครอบคลุมในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชนในฐานะองค์กรตามรัฐธรรมนูญของศาลรัฐธรรมนูญในลักษณะที่ก่อให้เกิดความหลากหลายของมาตรการในการส่งมอบบริการด้านการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชนในมาตรการต่างๆ ได้ดังต่อไปนี้

(1) ศาลรัฐธรรมนูญกับมาตรการการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชนตามลักษณะพื้นฐานด้านการเข้าถึงของประชาชน

กล่าวได้ว่า ประชาชนสามารถเข้าถึงศาลรัฐธรรมนูญได้ใน 2 ลักษณะ คือ 1) การเข้าถึงได้โดยทางอ้อมไม่ใช่ทางตรง และ 2) การเข้าถึงได้โดยการฟ้องคดีไม่ใช่การร้องทุกข์

การเข้าถึงได้โดยทางอ้อมได้แก่ การใช้สิทธิผ่านทางองค์กรตามรัฐธรรมนูญและองค์กรอื่น เช่น ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ศาลยุติธรรม ศาลปกครองและศาลทหาร

ส่วนการเข้าถึงโดยฟ้องคดี ได้แก่ การที่ประชาชนผู้ถูกระทบสิทธิและขอรับการเยียวยาสิทธิผ่านทางผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา และการที่ประชาชนในฐานะคู่กรณีในศาลไม่ว่าจะเป็นฝ่ายโจทก์หรือจำเลย ไม่ว่าจะเป็คดีที่อยู่ในศาลยุติธรรม ศาลปกครอง หรือศาลทหาร และไม่ว่าคดีจะอยู่ในการพิจารณาในชั้นใดของศาลใดก็ตาม คู่กรณีสามารถยกเอาบทบัญญัติของกฎหมายที่ศาลใช้พิจารณาคดีนั้นขึ้นโต้แย้งได้ หากเห็นว่าบทบัญญัติของกฎหมายนั้นน่าจะขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญในมาตราใด

ผลได้สำคัญที่ประชาชนได้รับจากการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของศาลรัฐธรรมนูญตามลักษณะดังกล่าว ไม่ว่าลักษณะการเข้าถึงโดยทางอ้อมหรือการเข้าถึงโดยการฟ้องคดีก็ตาม สามารถจำแนกผลได้สำคัญที่ประชาชนจะได้รับใน 6 ประการ คือ

1) ประชาชนสามารถโต้แย้งกฎหมายที่มีปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญที่บังคับใช้บังคับอยู่แล้วได้ด้วยตัวเองโดยตรง และผ่านทางผู้ตรวจการแผ่นดินและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้

2) ประชาชนสามารถโต้แย้งกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่แล้ว และเป็นกฎหมายที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญที่บังคับใช้โดยอำนาจของฝ่ายตุลาการผ่านทางศาลต่างๆ ได้

3) ประชาชนสามารถได้รับการตอบสนองจากศาลในการส่งคำโต้แย้งให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย เว้นแต่เป็นกรณีที่คำโต้แย้งนั้นเป็นกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญได้เคยวินิจฉัยแล้ว

4) ประชาชนสามารถได้รับความคุ้มครองในการระงับการตัดสินใจของศาลไว้ชั่วคราว จนกว่าศาลรัฐธรรมนูญจะวินิจฉัยคดีเสร็จสิ้น

5) ประชาชนสามารถได้รับความคุ้มครองในการระงับการบังคับใช้กฎหมายขององค์กรฝ่ายบริหารไว้ชั่วคราว จนกว่าศาลรัฐธรรมนูญจะวินิจฉัยคดีตามคำร้องของผู้ตรวจการแผ่นดินเสร็จสิ้น

6) ประชาชนอาจไม่ได้รับการตอบสนองจากผู้ตรวจการแผ่นดินได้ ในกรณีที่ผู้ตรวจการแผ่นดินพิจารณาเห็นว่าไม่สมควรนำคำร้องทุกข์ของประชาชนนั้น ส่งฟ้องต่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย และในทำนองเดียวกันศาลรัฐธรรมนูญก็อาจยกคำร้องที่ผู้ตรวจการแผ่นดินส่งฟ้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ด้วยเช่นกัน

(2) ศาลรัฐธรรมนูญกับมาตรการการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชนตามลักษณะพื้นฐานด้านบทบาทอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ

กล่าวได้ว่าประชาชนสามารถได้รับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามลักษณะพื้นฐานด้านบทบาทอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญได้ใน 4 ลักษณะ คือ 1) บทบาทอำนาจในการโต้แย้งทางนิติบัญญัติ เช่น การโต้แย้งยับยั้งร่างกฎหมายขององค์กรอำนาจฝ่ายนิติบัญญัติที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ และจำกัด

ลิตรอนสิทธิเสรีภาพประชาชน 2) บทบาทอำนาจในการโต้แย้งทางบริหาร เช่น การโต้แย้งยับยั้งพระราชกำหนดและการบังคับใช้กฎหมายขององค์กรอำนาจฝ่ายบริหารที่มีปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ และจำกัดลิตรอนสิทธิเสรีภาพประชาชน 3) บทบาทอำนาจในการโต้แย้งทางตุลาการ เช่น การโต้แย้งยับยั้งกฎหมายที่ใช้ในการตัดสินพิพากษาคดีขององค์กรอำนาจฝ่ายตุลาการที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ และจำกัดลิตรอนสิทธิเสรีภาพประชาชน 4) บทบาทอำนาจผสมซึ่งเป็นบทบาทอำนาจที่เกี่ยวข้องครอบคลุมทั้งด้านนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการด้วย เช่น การที่คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญนั้น มีผลในการรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยที่ผูกพันทั้งรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐโดยตรง ทั้งในการตรากฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และการตีความกฎหมายทั้งปวง ซึ่งมีผลต่อการมีบทบาทอำนาจผสมของศาลรัฐธรรมนูญในทางอ้อมด้วย

ผลได้สำคัญที่ประชาชนได้รับจากการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของศาลรัฐธรรมนูญ ตามกรอบของลักษณะพื้นฐานด้านบทบาทอำนาจดังกล่าว สามารถจำแนกผลได้เป็น 3 ประการ คือ

- 1) ประชาชนจะได้รับการคุ้มครอง ในกรณีที่องค์กรฝ่ายนิติบัญญัติร่างกฎหมายที่จำกัดลิตรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนและขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ
- 2) ประชาชนจะได้รับการคุ้มครอง ในกรณีที่องค์กรฝ่ายบริหารตราพระราชกำหนดหรือบังคับใช้กฎหมายที่จำกัดลิตรอนสิทธิเสรีภาพประชาชนและมีปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ
- 3) ประชาชนจะได้รับการคุ้มครอง ในกรณีที่องค์กรฝ่ายตุลาการใช้กฎหมายที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญและจำกัดลิตรอนสิทธิเสรีภาพประชาชนตัดสินพิพากษาคดี

(3) ศาลรัฐธรรมนูญกับมาตรการการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชนตามลักษณะพื้นฐานด้านภาระหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ

กล่าวได้ว่าประชาชนสามารถได้รับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามลักษณะพื้นฐานด้านภาระหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญได้ใน 3 ลักษณะ คือ 1) ภาระหน้าที่ในการใช้อำนาจเชิงตุลาการ 2) ภาระหน้าที่ในการควบคุมตรวจสอบอำนาจ และ 3) ภาระหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ

ผลได้สำคัญที่ประชาชนได้รับจากการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของศาลรัฐธรรมนูญตามกรอบของลักษณะพื้นฐานด้านภาระหน้าที่ดังกล่าวสามารถจำแนกผลได้เป็น 5 ประการคือ

- 1) ประชาชนสามารถใช้สิทธิฟ้องร้องคดีต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ทั้งในทางตรงและในทางอ้อม
- 2) ประชาชนสามารถได้รับอานิสงส์จากศาลรัฐธรรมนูญ ในการช่วยควบคุมตรวจสอบอำนาจฝ่ายนิติบัญญัติในกรณีที่ร่างกฎหมายจำกัดสิทธิเสรีภาพและขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ
- 3) ประชาชนสามารถพึ่งพาศาลรัฐธรรมนูญในการช่วยควบคุมตรวจสอบอำนาจฝ่ายบริหารในกรณีที่บังคับใช้กฎหมายจำกัดสิทธิเสรีภาพและมีปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ
- 4) ประชาชนสามารถพึ่งพาศาลรัฐธรรมนูญในการช่วยควบคุมตรวจสอบอำนาจฝ่ายตุลาการในกรณีที่ตัดสินพิพากษาคดีโดยใช้กฎหมายที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญและจำกัดสิทธิเสรีภาพ
- 5) ประชาชนสามารถพึ่งพาศาลรัฐธรรมนูญในการช่วยควบคุมตรวจสอบอำนาจขององค์กรตามรัฐธรรมนูญอื่น ในกรณีที่มีปัญหาข้อพิพาทในการใช้อำนาจ เช่น กรณีที่คณะกรรมการการเลือกตั้ง ตัดสิทธิการสมัครรับเลือกตั้ง หรือการตัดสิทธิหรือเพิกถอนสิทธิที่ได้จากผลการได้รับการเลือกตั้ง หรือกรณีที่ปฏิเสธการรับแจ้งจดทะเบียนพรรคการเมือง

(4) ศาลรัฐธรรมนูญกับมาตรการการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชนตามลักษณะพื้นฐานด้านสภาพบังคับของศาลรัฐธรรมนูญ

กล่าวได้ว่าประชาชนสามารถได้รับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามลักษณะพื้นฐานด้านสภาพบังคับของศาลรัฐธรรมนูญได้ใน 3 ลักษณะ คือ 1) การบังคับควบคุมต่อพันธะผูกพันเฉพาะทาง 2) การบังคับควบคุมที่มีผลผูกพันในคู่กรณี และ 3) การบังคับควบคุมที่มีผลผูกพันนอกคู่กรณี

ผลได้สำคัญที่ประชาชนได้รับจากการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของศาลรัฐธรรมนูญตามกรอบของลักษณะพื้นฐานด้านสภาพบังคับดังกล่าวสามารถจำแนกผลได้เป็น 3 ประการคือ

- 1) ประชาชนสามารถได้รับอานิสงส์ในการปกครองคุ้มครองสิทธิเสรีภาพจากศาลรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพไว้ ซึ่งตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ

มาตรา 27 เป็นการกำหนดพันธะผูกพันแบบเฉพาะทางไว้ ย่อมก่อผลผูกพันในการสร้างบรรทัดฐานต่อการตรากฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติ ต่อการบังคับใช้กฎหมายของฝ่ายบริหาร และต่อการตัดสินวินิจฉัยคดีตามกฎหมายของฝ่ายตุลาการ

2) ประชาชนสามารถพึ่งพาศาลรัฐธรรมนูญในการเยียวยาสิทธิจากการละเมิดขององค์กรอำนาจที่เป็นคู่กรณีโดยตรง ไม่ว่าจะองค์กรอำนาจฝ่ายบริหาร ฝ่ายตุลาการ และองค์กรตามรัฐธรรมนูญอื่นก็ตาม

3) ประชาชนสามารถได้รับอานิสงส์ในการปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพจากศาลรัฐธรรมนูญได้นอกเหนือจากคู่กรณีในคดีที่ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยไว้ ซึ่งเป็นการกำหนดพันธะผูกพันแบบครอบคลุมไว้นอกคู่กรณี โดยมีผลผูกพันทั้งรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐ ดังนั้นหากคำวินิจฉัยใดที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชน สิทธิเสรีภาพนั้นก็ย่อมได้รับการปกป้องคุ้มครองครอบคลุมถึงการใช้อำนาจขององค์กรดังกล่าวด้วย ไม่ว่าจะเป็นคู่กรณีในคดีนั้นด้วยหรือไม่ก็ตาม แต่ถือเอาผลของคำวินิจฉัยเป็นเงื่อนไขในการก่อพันธะผูกพัน

บรรณานุกรม

- เขาวนะ ไตรมาส, การใช้กลไกรัฐธรรมนูญสำหรับประชาชน, (กรุงเทพ : พี.เพรส.จำกัด 2546)
- เขาวนะ ไตรมาส, รัฐธรรมนูญกับการสร้างฐานทุนประชาธิปไตยในการเมืองภาคประชาชน,
- เขาวนะ ไตรมาส, วารสารศาลรัฐธรรมนูญ (ปีที่ 2 เล่มที่ 6 กันยายน - ธันวาคม 2543) “รัฐสัญญาประชาคมกับการปลุกกระแสสำนึกใหม่ของการเมืองภาคประชาชน”,
- เขาวนะ ไตรมาส, วารสารศาลรัฐธรรมนูญ (ปีที่ 4 เล่มที่ 10 มกราคม - เมษายน 2545) “องค์กรตามรัฐธรรมนูญใหม่ : คนไทยใช้ประโยชน์ได้อย่างไร”,
- สมคิด เลิศไพฑูรย์, กล้า สมุทวณิช. การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยศาลรัฐธรรมนูญ. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาประชาธิปไตย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2546
- สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. รวมคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2541 – 2546 สำนักพิมพ์
- เลขาธิการคณะรัฐมนตรี